

BÁLVÁNYROMBOLÓK.

(EGY CINIKUS EMBER MESÉI.)

BIRÓ LAJOS.

Ára 2 korona.

NAGYVÁRAD.

NYOMATOTT LASZKY ÁRMIN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1901.

BÁLVÁNYROMBOLÓK.

(EGY CINIKUS EMBER MESÉI.)

*

BIRÓ LAJOS.

*

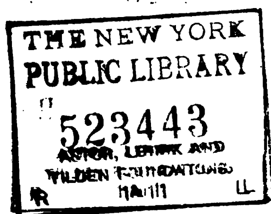
Ára 2 korona

*

NAGYVÁRAD.

NYOMATOTT LASZKY ÁRMIN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1901.

BÁLVÁNYROMBOLÓK.

A müterem melletti kis szoba ajtaja kinyilt és egy fiatal nö lépett ki rajta. A téli reggel bágyadt napsugarából alig szüródött át valami a befagyott, nagy ablaktáblákon és a szobában dermesztő hideg volt. A fiatal nö haragosan kiáltott fel:

— Oh, az öreg megint elfelejtett befüteni.

Azután visszafordult és bekiáltott a szobába:

— Sándor, meg ne mozdulj. Aludj még, itt nagyon hideg van. Majd ha tüzet raktam, akkor kijöhetsz.

— Margit, nem engedem . . .

A fiatal nönek egyszerre eltünt a rossz kedve. Pajkos kötödéssel válaszolt:

— Oh, persze nem engedi uracskám! Maga még gyenge, ágyban fekvö beteg. Én vagyok az ur, erösebb vagyok. Az orvos azt is megtiltotta magának, hogy beszéljen.

— Margit, nem engedem, hogy te rakj tüzet.

— Oh, hogyisne! Te is ugy beszélsz már,

mint azok otthon: egy Zsadányi Margit (apja kamarás, anyja született bárónő), saját méltóságos kezeivel hozzányuljon egy darab fához . . .

Jókedvüen nevetett, azután becsukta a kis szoba ajtaját.

— Itt maradsz és alszol, mert máskülönben bezárlak.

Fázósan fujta az ujjait és fát szedett egy nagy ládából. Berakta a kicsi vaskályhába és egy csomó papirral meggyujtotta. A fa gyorsan meggyulladt és a kis kályha hirtelen vörösen izzóvá lett.

A szoba levegője kezdett átmelegedni. Akkor körülnézett és rendbe rakta a szerte heverő ecseteket, palettát, ujságokat, könyveket. A müterem meglehetősen szegényes volt. Egy festőállvány, egy iróasztal, néhány szék és szőnyeg volt benne mindössze. Az egész lakás sem állott egyébből, mint a müteremből és a mellette levő kis szobából.

Zsadányi Margit odament azután a kis ajtóhoz és hallgatózott egy perczig. Egyenletes, nyugodt lélekzetvételt hallott.

— Alszik, mondta magában és odament a festőállványhoz, hogy megnézze a festményét. Ecsetet vett a kezébe és munkához látott. Egészen elfogta a munka láza és nem hallotta, a mint a müterem ajtaján kétszer is kopogtak. Az erőteljes dörömbözésre végre felriadt.

Bosszankodva sietett az ajtóhoz. Azt

hitte, hogy az öreg szolga jött vissza befüteni és mikor kinyitotta az ajtót, ijedten sikoltott egyet.

Egy öreg pap állott az ajtó előtt. Nagy prémes bundája ketté nyilt és kilátszott széles vörös öve és nagy arany keresztje. Belépett nyugodtan a szobába és betette maga után az ajtót.

— Nem szükséges ebben a bünös házban senkinek látnia a mi találkozásunkat.

Margit, a kit az első meglepetés teljesen megzavart, felkapta a fejét:

— Ez nem bünös ház.

— De igen. Ezek a festők, ezek a szobrászok és a többiek, a kik közé te lesülyedtél, mind erkölcstelen és bünös emberek.

Margit vállat vont, mintha azt akarta volna mondani, hogy erről hiába való dolog volna vitatkozni és hallgatott. Hallgatott nyugodtan, a legkisebb felindulás nélkül. Tiszta szemmel nézett az öreg papra és csak szájának szegletében látszott az erőszakos, elszánt, dacos akaratnak a vonása.

Az öreg Zsadányi Miklós, a tardosi cimzetes püspök, meglepetve nézett az unokahugára. Azt hitte, hogy a leány sirni fog, hogy kétségbeesve könyörög bocsánatért és ime, ez itt áll előtte felemelt homlokkal, szemérmetlen bátorsággal. Mintha az a régi, az az ártatlan gyerekleány lenne, az ő elhalt fivérének egyetlen gyermeke, a kit annyi szeretettel becézgetett. És a leány csak állt

vakmerően, tiszta tekintettel, ugy, hogy majdnem ő jött zavarba. Megszólalt hát:

— Most hallottam csak, egy teljes esztendő eltelte után, arról, hogy te bünbe estél. Hogy tehetted ezt elvetemedett leány?

A leány még mindig hallgatott. Az öreg pap erősebb hangon beszélt:

— Mije vagy te ennek az embernek, a kivel együtt élsz? A szeretője, az ágyasa!

A leány felsikoltott:

— Miklós bácsi, ezen a hangon velem nem lehet beszélni.

Az öreg pap maga is megijedt attól, a mit mondott. Le akarta csititani a leányt, a ki elfehéredett arccal, villogó szemmel állott előtte és zavartan mondta:

— No, no, Margit . . . Kicsi Margitkám.

A leánynak hirtelen elmult a haragja és diadalmasan vetette hátra a fejét:

— Mije vagyok ennek az embernek? Vagyok a szeretője, vagyok a jó barátja, a felesége, vagyok a bálványa, az istene, a lelke . . . mindene. És ő nekem a szeretőm, az uram, az istenem, mindenem.

Mosolygott. Az öreg ember ujra zavarba jött. Mindent elfelejtett, a mit mondani készült: a kenetes szavakat, a szigoru dorgálást, a vigasztaló igéket és egyre csak azt tördelte:

— Margit . . . Kicsi Margitkám . . .

A leány szólt végre erős reszketés nélküli hangon:

JANI ÖNGYILKOSSÁGA.

A Jani apja öreg és komoly ur volt a kit Jani nagyon ritkán látott. Az emberek méltóságos urnak szólitották. A Jani anyja fiatal és szép szöke asszony volt, a ki sokat unatkozott. Öt is ritkán látta Jani. Jani legtöbbször egy Teréz nevü növel volt, aki dajkája volt ugy tizenegy éve.

Jani különben csendes, komoly fiu volt sápadt arczczal, összeszoritott ajkakkal. A gimnáziumba járt, az elsöbe, de nem szivesen. De minden reggel felköltötték és azt mondták, hogy menjen. Hát elment.

Egy téli reggelen nagyon korán ébredt fel Jani. Még egészen sötét volt, de mindenfelöl zaj hallatszott. A szobán keresztül sietö alakok futkostak, a lakás másik részéböl mintha sirás hallatszott volna. Jani megrettent, hogy már iskolába kell mennie. Panaszosan, elnyujtva kiáltozta :

— Teréz . . .

Teréz odasietett az ágyhoz.

Jani félve szólalt meg :

— Már iskolába kell mennem ?

Teréz hangos szóval válaszolt :

— Jaj, jaj. Janikám, nem kell iskolába menni. Jaj, jaj meghalt a papa, meghalt a méltóságos ur. Jaj, jaj.

Közben összecsókolta Janit, a ki elbámult. Nem igen értette a dolgot és csak arra volt kiváncsi, meddig alhatik még. Megkérdezte :

— Hány óra van.

— Négy óra Janikám jaj, jaj . . .

Jani megnyugodva huzta magára a paplant. A levegő meglehetősen hideg volt és ő édes gyönyörüséggel nyujtózkodott a meleg ágyban. Nagyon megörvendeztette az, hogy még néhány órát alhat és a mikor a mellékszobából jövő jajok még hangosabbak lettek és Teréz ott hagyta öt, csakhamar el is aludt

Világos nappal volt már mikor felébredt. Ijedten nézett az órára, kilencz óra elmult. Elállott a szivverése : elkésett az iskolából. Hozzá volt szokva, hogy minden bajával Terézhez menjen és mindjárt panaszosan kezdte kiáltozni :

— Teréz, elkéstem az iskolából.

Teréz bejött. A szeme ki volt sirva.

— Nem baj Janikám, ma ugysem megy iskolába.

Jani hálásan simogatta a Teréz arczát, a ki azután felöltöztette. Azután bementek abba a szobába, a hol a Jani apja feküdt

holtan, kiteritve. Jani először nem mert rá pillantani, de azután jól megnézte. Olyan volt mint életében: szigoru, komoly. Egy ideig ott voltak előtte, azután Teréz bevitte Janit a mamájához, a ki hevesen magához szoritotta:

— Csak te maradtál nekem, csak te. Meghalnék, ha téged is elveszitenélek.

És nagyon hangosan zokogott, ugy hogy Jani is elkezdett sirni. Később látogatók jöttek és megsimogatták a Jani arczát, aki komolyan ült és azt számitgatta, földrajzóra van-e most az iskolában, vagy számtan óra. Azután furcsa napok következtek, tele volt a ház idegenekkel, ismeretlen rokonok jártak keltek, jött a temetés és Jani mindig a mamájával volt és nem ment iskolába.

Ez nyugtalanitotta őt és mivel az anyjától nem mert semmit sem kérdezni, Teréztől kérdezte meg félénken:

— Mikor megyek iskolába?

Az anyja válaszolt:

— Ezentul nem jársz iskolába. Itthon fogsz tanulni.

Egy két héttel később kézen fogta Janit az anyja és elindultak az iskola felé. Jani félt és szeretett volna otthonmaradni, de nem mert szólani.

Bementek az iskolába, egyenesen a tanári szoba felé, az ismeretlen, a félelmes tanári szoba felé, a melynek rejtelmekkel teljes birodalmát Jani eddig csak hirből ismerte.

Bent összefolyt a szemei előtt minden. Talán nem is volt eszméleten. Csak később kezdett gondolkozni, mikor az anyja hangját hallotta, aki az igazgatóval beszélt.

— Nem eresztem el magamtól . . .. Nincsen senkim . . . Otthon akarom taníttatni. Nagyon hálás volnék, ha a tanár urak közül elvállalná valaki.

— Méltóságos asszonyom, talán Kristóf János tanár ur.

Janinak megdobbant a szive. Az anyjába akart kapaszkodni és majdnem sirva fakadt. Azt akarta kiáltani, hogy nem kell, nem kell Kristóf tanár ur, de akkorra az igazgató már odaintette Kristófot és az anyja beszélgetni kezdett vele.

Jani reszketett. Ez a Kristóf tudniillik komisz ember volt. Egy gunyos, kegyetlen fráter, a ki a számtant tanitotta és soha nem segitett volna egy szóval sem, ha valaki nem tudott. Hanem még kicsufolta. És közben kivette a zsebéből a kis tükrét és nézegette magát és simogatta a szakállát. Mert szép szakálla volt.

— Hát ezentul Kristóf tanár ur fog tanitani, szólt az anyja Janihoz, a ki csak ijedten nézett maga elé és megint nem mert szólni, mert ott volt Kristóf is, a ki kezet csókolt az anyjának.

Kristóf tanár ur azután minden délután eljárt Janiékhoz tanitani, a mi kellemetlen dolog volt. Később is furcsa dolgok történtek.

Kristóf tanár ur nem csak azt az egy órát töltötte ott, a mig tanitott, hanem ott maradt néha két három óra hosszat is, a mama pedig egyre többet álmodozott a hintaszékében. És nemsokára levetette a gyászruhát és pettyes szürkés ruhát vett fel helyette. Azután már vacsorára is ott-ott maradt Kristóf tanár ur és egy meleg tavaszi napon azt mondta Teréz Janinak:

— No Janikám, nemsokára uj papát kap. Jani nem értette a dolgot és megkérdezte ki lehetne az ő papája. Teréz megvetőleg biggyesztette a száját és igy szólt:

— No, hát a szép tanár elveszi a mamát.

Jani kétségbeesett. Az ösztönszerü idegenkedése dühös utálattá és gyülöletté változott át és szerette volna megfojtani Kristófot. Mikor esténként elment tölük, akkor mindig fantasztikus remények töltötték el a szivét, hátha valami csodálatos módon elpusztul és mikor lefeküdt, buzgón imádkozott az istenhez, gázoltassa el Kristóf tanár urat a villamossal. Mindig csodálkozott másnap, hogy Kristófnak semmi baja nincs.

Egy napon bátorságot vett magának és legyözte a félénkségét. Bement az anyjához, aki rendes szokása szerint a hintaszékében ült és álmodozott és hirtelen, gyors elhatározással, hadarva igy szólt hozzá:

— Mamám, én nem akarom Kristóf tanár urat papának.

Az anyja kellemetlen meglepetéssel riadt fel és haragosan kiáltott Janira:

— Mit beszélsz itt ostobaságokat. Takarodj a szobádba.

Igy történt, hogy Jani végképen elkeseredett. Látta, hogy semmiképen nem tud megküzdeni Kristóffal, pedig ugy érezte, hogy egyiküknek pusztulnia kell.

És hogy sokat töprengett, zavaros, makacs gyerekfejében megfogamzott egy szörnyü, ferde terv. Ezt mondta magában:

— Bosszut állok a mamán.

Az járt az eszében, hogy az anyja nagyon szereti őt, hogy a papa halálakor sirva mondta: meghalnék, ha téged is elvesztenélek. Bosszut áll hát rajta avval, hogy öngyilkos lesz.

Keserü diadalérzet töltötte el, mikor ezt elhatározta. Büszkévé és boldoggá tette az a gondolat, hogy neki módjában van igy megkeseriteni azokat, a kik különben parancsolgatnak neki és rendelkeznek vele.

De a hogy gondolkozott a dolgon, homályos, éretlen gyermekfejével is nagyon ijesztőnek látta a félelmes, a szörnyü halált, És abban a szorongásban, a mely elfogta, ha a halálra gondolt, egyszerre egy furfangos, mentő terv jutott eszébe: nem lesz öngyilkos igazában, komolyan, hanem csak ugy, hogy idejekorán megmenthessék, csak azért, hogy ráijesszen a mamára.

— A mama majd sirni fog és én azt

mondom neki, ha levesznek a kötélről, hogy küldje el Kristófot, gondolta magában.

Mert ugy gondolta ki a dolgot, hogy felakasztja magát. Biztosan, rendületlenül hitte, hogy az anyja kiadja majd akkor az utat Kristófnak és lelkesedéssel látott hozzá, hogy a tervét megvalósitsa.

A házi tornaeszközeiből kioldozott egy kötelet és hurkot csinált belőle. A mióta a házban ilyen furcsán megváltoztak az állapotok, azóta senki sem törődött vele, csinálhatott mindent zavartalanul.

A kötelet azután megerősitette jó magasan fenn és széket tett alá. Próbálgatta a hurkot a nyakára tenni, igazgatott rajta egyet-mást komolyan, buzgón, lelkes örömmel, szinte fontoskodva, ugy érezvén, hogy elismerésre méltó szép dolgot csinál.

Tudta, hogy délután három óra körül jön Kristóf tanár ur tanitani őt. Ilyenkor a mama mindig be szokta őt kisérni a tanulószobába.

Ezt az időt választotta ki Jani arra, hogy a tervét megvalósitsa. Ugy gondolta, hogy vár egészen addig, mig a szomszéd szobába nem érnek, akkor nyakába veszi a hurkot és kirugja a széket maga alól. Mire azok beérnek a szobába, ő a kötélen lóg már, de még épen megmentheiik. Igy gondolta. A fájdalomra, a veszélyre semmit sem gondolt: ostoba, teljes bizalommal tett vett.

Várt nyugodtan, kétség és félelem nélkül.

Csengetést hallott, utána ajtónyitást. Számitgatott: most teszi le a kabátját, most lép be a szalonba, a nagy ebédlőbe...

Hangokat hallott. Itt vannak, itt a szomszédszobában és pár másodpercz mulva kinyitják az ajtót.

Sietve tette a nyakába a hurkot és elrugta a széket. A kötél összeszorult a torkán és egyszerre nagy fájdalmat érzett. De gondolkozni tudott még. Hallotta, a mint félig kinyilt az ajtó és várta szörnyü rémülettel, a mely egyszerre rohanta meg, hogy belépnek rajta.

De senki sem jött. Kristóf a másik szobában derékon fogta a szép szőke asszonyt és lassan, szamitóan, hosszu csókot nyomott az ajkára. Azután átkarolták egymást.

Jani várta, hogy megnyilik az ajtó. A torkát szoritotta a kötél, a szomszédszobából csókok neszét hallotta.

És kétségbeesett gyorsasággal müködő agyával egyszerre megértette, hogy elhibázta a dolgot, hogy azok odabenn nem törődnek vele. Ekkor orditani akart, kétségbeesett, halálfélelemmel teli orditással: nem akarok, nem akarok meghalni.

De már késő volt. A szomszéd szobában szerelmes lihegésre vált a csókok nesze, Jani rugott nehányat és pár perc mulva halott volt.

MÁMORBAN.

Tar Balázs igy szólt a feleségéhez:

— Leona, augusztus huszonötödikén lesz harminc éve, hogy a feleségem vagy.

Felállott az asztaltól és kiegyenesitette hatalmas, délceg termetét. Büszkén, az erejének az öntudatosságával ismételte: Harminc éve!

Az asszony, a kin csak a nyomai látszottak meg hajdani szépségének és aki egészen megöregedett hatalmas ereju férje mellett, összébb huzta azt a nagykendőt, a melybe még a meleg nyári éjszakán is burkolózott és fáradt mosolylyal intett: Harminc éve.

Tar Balázsban, a mint ránézett a megöregedett, gyenge asszonyra, felcsattant soká tartó ifjuságának tüzes kedve.

— Mulatni fogunk Leona! Haza jönnek a lányok! Itt lesz az egész vármegye.

Az asszony ijedten pillantott a férjére, de nem mert ellent mondani. Egész életén át hozzá szokott, hogy parancsnak tekintse

a férje szavát, azét az erős, tomboló kedvü, örök ifju emberét, ki százszor is megcsalta őt, a kiről tudta, hogy ugy váltogatja a szeretőit, mint a ruháit, de aki iránt megmaradt benne a menyasszonykora rajongása és imádata.

Pedig nagyon szeretett volna szólni. Azt nem bánta, ha mulató társaság csődül a házukhoz, de bántotta az a gondolat, hogy hazajönnek mind a lányai. Mert a lányok az apjuk vérét örökölték. Csodaszép vöröshaju asszony volt mindegyik és mindegyik megcsalta az urát. Békében éltek ugyan és a férje imádta mindegyiket, de ország világ tudta mindegyikről, hogy szeretőt tart. Nem is egyet. Az bántotta az asszonyt, hogy ha hazajönnek a leányai, akkor mindnyájan, egyszerre, itt az ő szeme előtt, meg sok idegen szeme előtt fognak kacérkodni, szeretkezni — nem a férjükkel.

De nem mert szólni. Tar Balázst pedig egyre jobban lelkesitette a terve. Meg akarta mutatni mindenkinek, hogy most, a mikor harminc éve házas ember már, van olyan fiatal, mint akármelyik fiatal ember.

. . . És csakugyan meghivta az egész vármegyét. A csinos vidéki kastély nagy ebédlőjében ott volt a vármegye minden vezérembere és jó táncosa, jó ivója, minden szép asszonya és szép leánya.

Az asztalfőn Tar Balázs ült a feleségével. Az asszony összehuzódva, szinte megfélén-

kitve a nagy zajtól, Tar Balázs büszkén, diadalmasan fiatalos erejének büszkeségében. Lenn a homokos udvaron hamarosan táncolni kezdtek, fenn a teremben még nem kártyáztak. Bontogatták egyre-másra a pezsgős üvegeket. Mindenki Tar Balázshoz ment koccintani és Tar Balázs ivott mindenkivel. Üritgette egyre-másra a poharakat gondolkozás nélkül, dacosan konokul. Meg akarta mutatni, hogy még mindig ő a vármegye legjobb ivója.

De a hogy lent egyre tüzesebben huzta a cigány és fent egyre fogyott a pezsgő, Tar Balázs érezte, hogy a fejébe ment az ital. A szeme káprázott és szédülni kezdett.

Haragosan riadt fel:

— Hát mégis megöregedtem!

Felugrott az asztaltól és kiment a szabad levegőre. A friss levegő lehütötte egy kicsit, de a bor hatásától nem tudott megszabadulni. Azt mondá magában:

— Nem megyek be, mig egészen ki nem józanodom. Azután bemegyek és iszom ujra és azután táncolni fogok. Megmutatom, hogy fiatal vagyok.

Ez a gondolat fészkelte be magát az agyába: megmutatni mindenkinek, hogy fiatal még

Megállott egy bokor mellett és nézte a táncolókat. Az első percben a könnyü fehér női ruhák összekavarodtak zavaros szemei előtt a félhomályban. Csak a hogy

erőlködve élesen nézett bele a táncolók tömegébe, látta tisztán az egyes alakokat. A lázas tánc-zene megbizseregtette a vérét és önkénytelenül ütötte labával a taktust. Felcsapkodtak a régi tomboló vágyai, táncolni szeretett volna eszeveszetten, pokoli szilajsággal, ugy mint valamikor régen. De a feje szédült egy kissé.

Nézte a táncoló asszonyokat melyiket ölelje meg, melyiket kérje táncra. De akármerrre nézett, mindenütt a lányainak lángvörös hajához tapadt a szeme. Az ő lányai emelkedtek ki a tömegből, az ő lányai mellett megsemmisült minden szépség, őket leste, nézte mindenki, az ő szemük járását, az ő mozdulataikat, az ő táncukat, az ő vörös hajukat.

Tar Balázs elfelejtette, hogy táncolni akart. Már azért sem dühösködött, hogy fejébe ment a bor, csak nézte félig mámorososan a lányait. A vörös hajuk olyan volt mint az olvasztott arany, sötéten izzó, lángoló hullámokkal. Délceg termetük meg-meg rezgett azzal a csodálatos rezgéssel, a hogyan csak kiválasztottak tudnak táncolni. A szemükben pedig ott égett az a tüz, az élvezni, mulatni, tombolni vágyásnak az a feneketlen pokoli tüze, a melylyel ugy látszott minden férfit felgyujtottak ott.

Tar Balázs egy percig haragosan nézet feléjük. Bosszantotta, hogy egyik mellett sincs ott a férje, hogy mindegyik más fér-

fira néz bolonditóan, odaadóan, szerelmes tüzzel, hogy mindegyik mással ölelteti magát. De a mámoros fejében egyszerre más gondolat támadt.

— Ez az én vérem, mondotta csendesen és kifeszitette a mellét. Soha nem érzett büszkeség, a teremtőnek, az alkotónak isteni büszkesége emelte a fejét. Szeretett volna leborulni a lányai előtt, hogy hódolattal csókolja meg férfibolonditó szoknyájukat és szerette volna odakiáltani az egész nagy társaságnak :

— Az én leányaim ezek, akikért bolondultok, a kikért őrjöngtök, ha ők akarják. A kik tipornak rajtatok, ha ugy akarják, a kik uralkodnak felettetek most, és mindenkoron. Az én leányaim ezek : vér az én véremből.

Nézegette a lányait és egyenkint megsimogatta őket a szemeivel büszke szeretettel :

— Emma . . . Aranka . . . Irén . . . Polin . . .

Ez a négy. Az ötödik lányát kereste, a legfiatalabbat.

— Hol van Klára, ismételgette türelmetlenül, hogy nem találta őt a táncolók között. Haragos lett. Ugy tetszett neki, hogy kötelességet mulaszt el a lánya, hogy meghazudtolja őt, az apját, a kinek száz szeretője volt, a ki száz asszonyt bolonditott el.

Elindult keresni a leányát, Klárát, a

legfiatalabbat, a ki két éve asszony már. Befordult a kertbe, mert az jutott eszébe, hogy hát ha elvonult valakivel a leánya . . álmodozni.

Egy kicsit ingadozva ment végig a kert homokos utain. És ebben a percben örült volna, ha a lányát ölelelkezve találja valakivel, a ki nem a férje, mert mámoros fejével ugy érezte, akkor volna méltó hozzá.

A holdfényben egy férfit és egy nőt látott meg egy padon. Azok nem vették észre öt és ő lassan, reszkető óvatossággal ment előre, megnézni kik azok. A lányát hamar megismerte. Csodálatosan hasonlitott a többire. Ugyanaz a termet, ugyanaz a csodálatos vörös haj, a mit az anyjuktól örököltek, csak éppen a szeme volt kék. Lágy nézésü, gömbölyü kék szem. A többi lányé fekete, villogó: az ő szeme.

Csak a férfira volt még kiváncsi. Még néhány lépést tett előre és azután megdöbbenve állott meg. A lánya, Klára, a legfiatalabb a férjével ült ott összeölelkezve szerelmesen, a holdfényben álmodozva.

Izzadtság lepte el homlokát és valami szorongó érzés fojtogatta. Agyát egyre jobban megzavarta a sok pezsgő és amint össze-vissza szökdöstek a gondolatai, igy szólt magában.

— Ez nem az én vérem.

Dühbe jött. Haragosan, konokul ismételgette :

— Ez nem az én vérem.

Az udvarról feléje hallatszott a pattogó tüzes zene és ő egyre biztosabban, határozottabban mondogatta:

— Ez nem az én vérem.

Mámoros agyával ugy tetszett, szinte hallja messziröl annak a szilaj, tüzes vérnek a csattogását, a mely az ő lányainak az ereiben folyik. Ennek az ereiben, aki képes holdfényben a férje mellett üldögélni, nincs egy cseppnyi sem az ő fekete, lángoló véréből.

Megdöbbent. Első percben nem is érezte tisztán, mit jelent az, a mit kimondott és csak azután kezdett gondolkozni rajta.

— Ez nem az én lányom! Kié hát?

Soha egyetlenegy pillanatig nem gondolt arra, hogy őt megcsalhatta a felesége, de a mint ekkor kutatva, töprengve nézett vissza a multba, eszébe jutott két olyan lágy nézésü, gömbölyü kék szem, mint a milyen ezé az asszonyé, akit ő nem tart lányának.

Huszonhárom évvel ezelőtt . . . Valami jelentéktelen halvány szöke gyerek, egy husz éves tacskó járt ide hozzájuk. Ő, a hatalmas Tar Balázs észre sem vette, nemhogy a feleségét féltette volna töle.

De eszébe jutott, hogy akkor nagyon, nagyon elhanyagolta a feleségét, hogy valahányszor hazajött, mindig itt találta azt a kékszemü, szöke fickót.

És egyre élesebben látta a részleteket, és egyre tisztább volt előttte, hogy a felesége egyszer megfeledkezett magáról Csak egyszer, mert azután soha többé nem látta azt a szőke gyereket. A napra is emlékezett. Valami céda asszonynyal mulatott ő akkor két nap és két éjszaka és mindenki látta, mikor a kocsiján végigrobogott vele az utcán.

Elmondták, természetesen elmondták a feleségének . . . és akkor történt. Elvitázhatatlanul, kétségtelenül, tökéletes bizonyossággal tudta már, hogy ez a kékszemü asszony, a ki a férjével ül itt a holdfényben, nem az ő lánya.

Eszeveszett harag tombolt a vérének minden cseppjében. A harminc évi gőgös bizaolm után most egyszerre szakadt rá a megaláztatás, a megcsalattatás és a szerelemféltés szörnyü kinja.

Ezt az egész életet ugy élte keresztül büszkén, diadalmasan, sokszor megalázva, letiporva másokat, de soha meg nem aláztatva, sokszor csalva, de soha nem érezve megcsalattatást, szégyen és nevetség nélkül és most rázuhan ezzel a felfedezéssel a megaláztatás, a gyalázat, a szégyen, a nevetségesség egész pokla. És épen ezen a napon, a mely diadalünnepe kellett volna, hogy legyen az ő örökké tartó, diadalmas erejének.

Szörnyü bágyadtság lepte meg. Egy pillanatra azt hitte összeroskad. De azután ujra

lüktetett a vére erőszakosan, vadul. Egy fiatal fát rántott ki dühében.

Azután megfordult és félig öntudatlanul rohant a terem felé. Bent már csend volt. Kártyáztak a férfiak, a nők pedig körülülték Tar Balázs feleségét és fecsegtek. Tar Balázs mámoros, égő fejjel, vérbe borult szemmel lépett be. Nem tudott gondolkozni, nem fontolgatta mit tesz. A vére kinosan lüktetett a halántékán. Odalépett az asszonyok közé és megragadta a felesége karját. Az asszony ijedten pillantott rá. Régesrégen elfelejtette azt az egyetlen botlást.

És Tar Balázs kiszáradt torokkal, rekedten, ott az asszonyok között odakiáltotta feleségének ezt a szomoru, tragikus banalitást:

— Megcsaltál nyomorult.

MESE A BOLDOGSÁGRÓL.

Csáth Sándor kezét nyujtotta az unokaöcscse felé.

— Vártalak Jenő!

Az még lihegett attól, hogy gyorsan sietett fel a lépcsőkön és akadozva, kapkodva beszélt.

— Most kaptam meg a levelét bátyám és rohantam ide. Hát csakugyan megtörtént az eljegyzés?

— Meg.

— De hiszen ez a házasság lehetetlen. Irénkének nem lehet, nem szabad férjhez mennie ahoz az emberhez. Ennek a házasságnak nem szabad megtörténnie.

A fiatal ember izgatottan, hevesen beszélt. Az öreg nyugodtan válaszolt:

— Meg fog történni.

— De édes bátyám, nem lehet! Vétek, kegyetlenség, gyilkosság Irénkét hozzáadni Geréb Pálhoz. Ismeri bátyám ezt az embert? Valamikor jó barátom volt. Egészen fiatal emberek voltunk mindaketten. Akkor csak

könnyelmü volt, de még tisztességes. Azután kezébe kapta az örökséget és pár év alatt elpocsékolta az egészet. És mikor már nem volt semmije, akkor kezdett sülyedni. Nem dolgozott. Gyanus alakokkal barátkozott és kezdték kinézni minden tisztességes társaságból. De még megtürték. Ekkoriban történt, hogy én is teljesen szakitottam vele. Addig mindent elkövettem, hogy megmentsem, de végre meggyőződtem róla, hogy minden fáradságom kárbavész, mert már nemcsak könnyelmü, de gazember is. Egyszer a háta mögött álltam, amint kártyázott. Nagy összegbe ment a játék és Geréb folyton nyert. Erősen figyeltem rá, hogy hogyan játszik és észrevettem, hogy csal. A játék végeztével félrehivtam és megmondottam neki, hogy ha még egyszer kártyát vesz a kezébe, leleplezem. Ekkor aztán eltünt. Tisztességes társaságba nem ment többé és lett belőle — professzionátus kártyás. Engem halálosan gyülöl, én pedig megvetem őt. Ha ő itt lesz, én ide nem jöhetek. Én nem nyujtok kezet ennek az embernek.

— Kezet fogsz neki nyujtani.

A fiatal ember bámulva nézett rá:

— De bátyám az ön szigoru elvei mellett.

— Óh az én szigoru elveim. Nem törődöm én semmivel, mikor a lányom boldogságáról van szó.

— De hiszen ez az ember hivatásos asszonycsábitó . . .

— Tudom.

— És mégis? . . .

— Mégis! Hallgass meg Jenő. Ugy beszélek hozzád, mintha a fiam volnál, hiszen a leányomon kivül nincsen senkim, csak te.. Te vagy az örökösöm és hogyha nemsokára meghalnék, te neked kell az Irénke boldogsága felett őrködnöm.

Hallgass meg csak! Tudom bámulsz azon, hogy ez a Geréb Pál ide jutott én hozzám. És bámulsz azon is, hogy én azt mondom, ő fogja a leányomat boldoggá tenni. De ha elmondtam neked azt, amit most el akarok mondani, meg fogsz mindent érteni.

Én egy hosszu életen át sok mindenféléről gondolkoztam és megértettem azt is, hogy élet csakugyan megalkuvásokból áll. Az én szigoru elveimet emlitetted. Vannak is nekem most már elveim. Egyetlen vágyam, egyetlen óhajtásom van, hogy az én szegény, kicsi lányomat boldognak lássam. Ő szegény sánta és az arca sem szép. Nekem fáj, én nem tudom azt mondani, hogy rut. Én az arcából csak azt a két nagy szemet látom, amely csupa szenvedés és csupa szeretet. De mások . . . oh mindenki rutnak mondja. És ő látja, hogy más lánynyal hogyan beszélnek a férfiak és irtózatosan gyötrődik szegény kicsi szive amiatt,

hogy ő neki nem suttognak bókokat a fülébe, hogy ő nem hall lázas szerelmi vallomást.

Pedig eleped a szeretet — nem, a szerelem után. Mert szeretetben van része. Te tudod, voltak már kérői. Barátok, jóakarók küldenek ide sok fiatal embert, különösen olyanokat, akiknek van valami testi hibájok, mert azt gondolják, hogy összeillenek. De Irénke undorodik ezektől. Az ő beteg, gyenge teste ösztönszerüleg vonzódik az erőshöz, az egészségeshez, a hatalmashoz. Jöttek ilyenek is. Erős, csinos, egészséges fiatalemberek. Hiszen tudtam én, hogy csak a vagyonom miatt jönnek. Nem is bántam. Csak tudták volna a leányommal elhitetni, hogy önmagáért akarják elvinni. De ügyetlenek, ostobák voltak. Egy pillantásuk, egy mozdulatuk mindig elárulta, hogy nem szivesen foglalkoznak vele, hogy idegenkedést. söt talán undort kell legyözniök, ha hozzá hajolnak. És Irénke gyanakvó volt. Észrevette azt a pillantást, azt a mozdulatot és elkeseredve küldte el minden kérőjét. Minél több jött, annál inkább nőtt szivében a keserüség és kétségbe esve zokogott napokon át. Boldogtalan volt és szinte beteggé tette az a vágy, hogy szeressék. Én pedig elcsüggedve tehetetlenül néztem az ő vergődését és nem tudtam rajta segiteni. De most megtaláltam azt az embert, aki boldoggá fogja tenni.

Nem érted ugy-e? Pedig te mondtad az előbb, hogy ez az ember született asszonycsábitó.

Délceg termete, szép férfias arca van és meg van benne a nagy csábitók minden tulajdonsága.

Nos én láttam ezt az embert, amikor egy rut asszonynak udvarolt. Oh, az az asszony rut volt, nem olyan mint az én leányom. Öreg is volt, negyvenen tul járt, kendőzve volt az arca és kacérkodott. Undoritó volt, de gazdag is és Geréb Pál el akarta venni. Valami majálison figyeltem meg őket. Geréb oda hajolt az asszony füléhez és suttogott neki lágy, szerelmes hangon, megfogta a kezét és gyöngéden simogatta. Azután következtek a forró, szerelmi esküvések, lázasan tördelte a szavakat és végre mint a ki nem tud ellentállni a szerelmének, erőszakosan magához rántotta és hosszan, szenvedélyesen megcsókolta.

Megcsókolta azt a rut, ráncos, kendőzött arcot, ő a délceg, a fiatal. Egyedül én láttam őket.

Ekkor villant fel az agyamban, hogy ez az ember boldoggá tudná tenni a leányomat. Az előbbi kérői ügyetlenek, ostobák voltak, de ennek müvészete a szerelem. Ez hamisan esküszik ugyan szerelmet, de el tudja hitetni, hogy igazán érez. És énnekem ez kellett. Tudom én jól, hogy Irénkémbe senki sem lesz szerelmes. Az erő a szépséget keresi,

aki délceg, egészséges, az menekül a gyengétől és a betegtől, az kerüli a rutat és siet a széphez, az üdéhez. Nem akarom én, hogy Geréb szerelmes legyen a leányomba, csak tudja elhitetni vele, hogy szerelmes belé. Akkor, a mikor láttam, hogy szerelmet vall annak a rut, vén, kacér asszonynak, tisztában voltam vele, hogy boldoggá tudja tenni Irénkét is, aki végre is ifju és kedves, akinek a szive telve van szeretettel és aki olyan végtelenül hálás azért, hogy szeretik. És nem csalódtam. Amióta itt van, azóta boldog a leányom.

— De meg fogja csalni ,ha a felesége lesz.

— Nem bánom! Csalja meg, de ugy, hogy a lányom semmit se tudjon róla. Csak tudja vele elhitetni, hogy szereti és ha megcsalja, hát tudja titokban megcsalni. A sors önszántából nem juttatott boldogságot a leányomnak, én kierőszakolom ezt a boldogságot. Hiszen szegény Irén örökölte az édes anyja betegségét, az orvosok azt mondják, hogy már csak néhány éve van. Három . . . talán négy éve. Én azt akarom, hogy ez alatt az idő alatt boldog legyen. Gerébbel semmit sem törődöm. Ő eszköz csak a kezeimben és én fogva tartom őt oly erősen, hogy kénytelen az akaratom szerint cselekedni. Te csak azt tudod róla, hogy hamisan kártyázik. Én többet tudok róla. Én tudom, hogy váltót hamisitott. Akkor, amikor azt az asszonyt elakarta venni, akkor

már a börtön fenyegette és azért kellett neki a pénz, hogy ezt a veszedelmet elháritsa.

Különben is nyomorban volt, sokat éhezett. A mikor én felkerestem csak nehány nap volt hátra és kiderült volna a hamisitás. És jött volna a börtön. Én elmondtam neki, mit kivánok tőle. Tegye boldoggá a leányomat nehány évig. Hitesse el vele, hogy szereti, hiszen ez a mestersége. Viszonzásképen adok neki annyi pénzt, amennyi kell, amennyi sohasem volt neki. Az élet megalkuvásokból áll. A boldogságot a leányom számára pénzen vásárolom meg, de boldog vagyok, hogy módomban áll megvásárolni.

Geréb Pál előtt most két ut van. Vagy elveszi és boldoggá teszi Irént — akkor él jólétben, gond nélkül, gazdagon. Vagy nem veszi el — akkor ujra nyomorog, éhezik, mert dolgozni nem tud.

És azonkivül van a kezemben egy borzasztó fegyver, amelylyel minden pillanatban lesujthatok rá — az a hamis váltó. Akkor kifizettem és magamhoz vettem. Hogyha Geréb Pál valamikor elhagyná a lányomat, akkor nemcsak nyomor és éhség várna rá, hanem a börtön is. Nem érzek én iránta semmi szeretetet. Amig boldoggá teszi Irént, addig megfizetek néki érte, amikor látom, hogy bántja, vagy elhanyagolja, lesujtok rá irgalmatlanul. Én nekem közömbös minden egyéb, én a lányom boldogsága felett őr-

ködöm. És hogyha meghalnék előbb, — akkor te neked lesz ez a kötelességed. Oh, felesleges róla beszélnünk — ugyis tudom, hogy megteszed.

— És Irénke csakugyan boldog?

— Igen. Ez az ember olyan szerelmes gyöngédséggel tud vele beszélni, hogy néha szinte engem is megcsal. Néha szinte azt hiszem, hogy az a határtalan jóság és szeretet, ami az Irénke szivében van, megjavitotta kissé ezt a romlott szivet, hogy a leányom végtelen szerelme és hálája megrezegtette ezt az eldurvult lelket.

Pedig ő csak az alkuját teljesiti. És végre én sem kivánhatok többet tőle. Mert mi is a boldogság? Foszló káprázat, tündöklő semmi. Sok ember azt hiszi magáról, hogy boldog, egyszer azután felnyilnak a szemei és látja, hogy álmodott, hogy a mit valóságnak hitt, az csak délibáb volt.

És az volt a boldog, aki egész életén keresztül álmodott, aki sohasem látta, hogy káprázatot vélt valóságnak. És én csak azt akarom, hogy a leányom egész életén keresztül megmaradjon a csalódásban. Ott legyen a szeme előtt mindig a szivárványos fátyol és leplezze el előle, ami rut, ami bántó: az igazságot. Ugy-e öcsém te sem fogod Irénke előtt elárulni, hogy megveted azt az embert, hogy haragban vagy vele. Ne szomoritsd meg ezzel. Tedd meg ő érte, és én értem, — légy barátságos Gerébhez.

— Bátyám, ha tudná mennyire utálom ezt az embert.

— Győzd le az ellenszenvedet. Lásd Irén oly boldog most, ne zavard meg az örömét. . .

Odalépett az ablakhoz és kikiáltott a kertbe: Irén!

A kis sánta lány egy-két perc mulva belépett a szobába

— Itt vagyok apus! Mindjárt itt lesz a vőlegényem is.

Boldogan mosolygott és csillogó szemekkel nézett visszafelé, jön-e már Geréb. Unokabátyját észre sem vette. Az odalépett hozzá.

— Hát engem észre sem veszel Irénke?

A lány kezet nyujtott neki.

— Oh bocsáss meg Jenő . . .

Az apjához simult és kipirult arccal suttogta.

— De látod oly boldog vagyok.

Abban a pillanatban jelent meg az ajtóban Geréb és zavartan állott meg, amint a fiatal embert meglátta. A kis sánta leány mégegyszer suttogta halk, remegő hangon:

— Oly boldog vagyok.

Csath Sándor könnyes szemekkel, meghatva simogatta a lánya haját. Jenő habozott egy pillanatig, azután oda lépatt Gerébhez és kezet nyujtott neki.

EMMA HÁZASSÁGA.

A vacsorának vége volt már és mindnyáján a jóllakottság boldog nyugalmával hallgattak. Ott ültek asztal körül csendesen, maguk elé bámulva, minden gondolat nélkül, lomhán elmerülve a székükön és legfeljebb a kenyérmorzsákkal játszadoztak.

Azután a férfiak szivarra gyujtottak; Emma meg a vőlegénye pedig a sarokba mentek és leültek a divánra. Afféle régimódi ebédlő volt a szóba és diván is volt benne.

Leültek egymás mellé csendesen, kiszámitott lassusággal, hogy a testük érintkezzék, és a mint összenéztek perzselő tekintettel, meleg futotta el mindkettőjüket. Azután ültek egymás mellett szorosan összesimulva, eltikkadva a vágytól és a leány kábultan hajtotta fejét a vőlegénye vállára.

Pedig tulajdonképen nem is szerette. Csakkogy huszonnégy éves volt már és az egész életét avval töltötte el, hogy beteg anyját ápolta, ugy hogy most egyszerre, hirtelen ébredt fel benne a vágy az életre,

a szerelemre. Azelőtt nem is volt más gondolata, mint hogy arra a beteg, öreg aszszonyra vigyázzon, és folytonosan aggódó félelemmel óvta, gondozta. Mint minden érzését, ugy ezt is tulzásba vitte a szenvedélyes lelke, és ez a félelmetesen nagy, szinte beteges szeretet hosszu időre minden más érzést kiszoritott a szivéből. Minden közönyösen hagyta, vágyai sem voltak, és a mikor délutánonként az anyja öreá támaszkodva kibicegett a kertbe, rendesen ugyanaz a beszélgetés ismétlődött közöttük.

— Férjhez kell menned Emma! Látod Herendy Pista derék fiu és szeret téged. Vagy Páal Géza . . .

— Nem kell anyám! Egyik se kell! Egyik se! . . .

Szinte szerelmetes gügyögéssel dédelgette az anyját, a ki öreg vala és beteg és egymás után utasitotta el a kérőit, a kik fiatalok és délcegek valának.

De huszonnégy éves lett. És egyszerre fellobogott a szivében a vágy a szerelemre és akkor azután menyasszonya lett a legelső kérőjének. Szerette szerelem nélkül, öntudatlan, kétségbeesett mohósággal, sóvárgó, vad, nagy epedéssel, érezve, hogy sok időt vesztett, sok gyönyört mulasztott, hogy azt helyre kell pótolnia, és kereste szomjasan lihegve vágyainak a kielégitését. Nem is szerett öntudatosan, csak asszonyi lelkének kétségbeesett ösztönével, de álig

várta azt az időt, mikor a vőlegényéé lesz egészen. Hajtotta, unszolta, kergette a lelke szeretni és erős, fiatal testéből szinte áradt ki a vágyakozás, szerelem.

Nem is volt már leányos a termete. Gyönyörü melle, telt csipői mind asszonyosak voltak és a vőlegénye a mint ott ült mellette, elbódultan szoritotta őt magához. Nem beszélgettek. Ültek hallgatva és mindegyik érezte a másik testét maga mellett. Szerettek volna csókolózni, ölelkezni. Vergődtek, kinlódtak a vágytól lihegve, kipirultan és a lelkükben valami nagy harag, valami névtelen gyülölet támadt mindazok iránt, akik ott voltak a szobában, ülvén lomha nyugalommal, az emésztés boldog önfeledtségében, a kik miatt ők vágyban vergődve nem ölelkezhettek.

Közben pedig nagy lett a szivarfüst a szobában és kinyitották az ablakokat. Csipős levegő csapott, de Emma nem érezte, és nem jutott eszébe, hogy az a hideg, esti szellő árt az anyjának. A vágyakozás ekkor már kiszoritott a lelkéből minden érzést és csak akkor eszmélt fel, mikor az öreg asszony köhögni kezdett. Hátradőlt a karosszékében, a feje a mellére csüngött le, és megcsukló, kinos köhögéssel köhögött Az összeaszott, gyenge, öreg teste meg-megrázkódott a kintól.

Emma felugrott a vőlegénye mellől és odasietett hozzá.

— Édes anyám! Édes anyám!

Az öreg asszony nem tudott szólni, mert a szavát egészen elfojtotta a köhögés, csak ült a karosszékében elfáradva, elkinozva, lehorgasztott fejjel. A többiek is hallgattak. Ijedten, elképedve nézték az öreg asszonyt, felriasztva az emésztés kényelmességéből, mintha attól tartottak volna, hogy ott közöttük adja ki a lelkét. A rokonsághoz tartoztak mindnyájan, és tulajdonképen az Emma esküvőjére jöttek le egy héttel előbb a kis vidéki városba.

Ijedten nézték az öreg asszonyt, a kinek sápadt, ráncos arca olyan volt, mint valami halotté. A szeméneck is vizes, megtört pillantása volt. Csak Emma maradt nyugodt. Hozzászokott már ehhéz a látványhoz, és különben sem tudott még egyébre gondolni mint szerelemre, csókra, ölelésre. És mikor gyöngéd gondossággal az anyja fölé hajolt, még akkor is a vőlegénye felé vetett egy forró, szerelmes pillantást.

Az öreg asszony lassankint magához tért és gyenge hangon mondta:

— Lefekszem. Rosszul vagyok . . .

Ekkor elsápadt Emma. Mintha csak most ébredt volna tudatára annak a veszélynek, a mely fenyegeti, reszketni kezdett. Borzasztó gondolat kinozta. Ha meghalna az anyja . . . Ha, meghalna az esküvő előtt! . . . Mielőtt ő a vőlegényeé lenne! . . . Akkor még félévig, vagy talán egész évig is

kellene várniok, mert az apja, az a kemény-fejü nemes, meg a rokonság nem engedné meg, hogy a gyászév letelte előtt legyen meg az esküvő.

Megborzadt ettől a gondolattól. A vágyakban vergődő szerelmes lelke kétségbeesve tiltakozott ellene, és mégis ujra-ujra eszébe ötlött: Hátha meghal! . . . Hátha meghal! . . .

. . . Az öreg asszony nagy beteg lett. Vézna, gyenge testében alig volt már élet, és az orvos semmi biztatót nem tudott mondani. Emma éjjel nappal ott volt mellette és szinte küzdött, viaskodott kétségbe esve, elkeseredve a halállal. Az ő fiatal testének az erejéből szeretett volna odaadni az öreg asszonynak és a mikor mellette virasztott fel-felijedve irtózatos rémülettel hajolt föléje megnézni vajjon él-e még.

Remegve kapkodó félelemmel, fuldokolva mondogatta: Csak addig éljen! . . . Istenem csak addig! . . .

Nem is volt más gondolata. Nem is ugy érezett, mintha az anyja feküdnék ott ha áltusában, végvonaglások között. Ugy tetszett neki, hogy valami idegen az, a ki ott vergődik előtte, valami idegen, a kihez őt nem füzi semmi vonzalom, semmi szeretet. a kiért csak azért remeg, mert annak a halála őt ujra elzárja egy évre a boldogságtól: a házasságtól:

És egyszer, a mint széken ülve egyedül

virasztott az anyja ágya mellett, elaludt. A kimerültség ólmos álma nehezedett rá, de azért álmodott. Álmodott: perzselő napsugárról, vakító fényözönről, viharos csókok, mámoritó, szilaj ölelések ismeretlen boldogságáról, a lelke tobzódott a gyönyörűségben — és azután hirtelen minden ok nélkül felriadt. Körülötte pedig csendes, rémületesen csendes éjszaka volt. És Emma előtt egyszerre világos lett, hogy immár vége mindennek,

Az anyja fölé hajolt. A test hideg volt és merev, és ő egyszerre benne volt a zokogó kétségbeesésben.

— Mi lesz velem! Mi lesz velem!

Az önzésnek ez a zokogó, fájdalmas kiáltása tört ki az ajakán. Szinte vonaglott a sirás őrjöngésében azon a hideg holttesten és ugy érezte, hogy az anyja, ha akarna, tudna rajta segiteni. Hogy meg tudna mozdulni, fel tudna kelni, ha akarna. A lelke nem birta el a halál fogalmát, bármennyire el volt is rá készülve, és ugy tetszett neki, hogy az anyja nem akar mozdulni, nem akar rajta segiteni, hogy szándékkal, ellenséges indulattal fekszik mozdulatlanul, hidegen, dacolva az ő kétségbeesésének zokogó hivásával.

Minden pillanatban azt várta, hogy mégis csak megmozdul majd. Hogy nem halt meg ugy, mit sem törődve az ő elpusztitott boldogságával. És ugy érezte, hogy ha az anyja

meghalt, akkor neki is el kell vesznie. Mert minden elfojtott vágya ott tombolt a szivében százszoros hatalommal. Mert kivánta a szerelmet vágyakban vergődő lelkének, erőtől duzzadó, fiatal testének viharos, szilaj epekedésével és örjöngő kétségbeesésében, az éjszaka rémületes csendjének közepette névtelen keserves jajszavakkal, tagolatlan kiáltásokkal követelte az anyjától a szerelmet, a csókokat, melyeket halála által ime elzárt töle.

És a hogy zokogó tombolásban fuldokolva, lihegve könyörgött az anyjának, és a hogy az nem mozdult, nem volt a szivében más érzés, mint a kétségbeesett féktelen vágyakozása.

De azért ő azt hitte, hogy az anyját siratja. Hitte őszintén, szinte naivul. Pedig lassanként, észrevétlenül, öntudatlanul komor harag gyült fel a lelkében az iránt a hideg, merev holttest iránt, a mely fekszik közönyösen, dacos mozdulatlanságban, a mig ő őrjöngő sirással követeli tőle vágyainak elpusztitott tündérbirodalmát.

TAMÁS TÖRTÉNETE.

I.

Ez a történet szép történet lesz, önfeláldozó, nemeslelkü, háladatos emberekről.

*

Először is Tamásról kell beszélnem. Tamás kicsi, rut fiu volt. Apró szemei bizalmatlanul néztek a világba Nem is szerette Tamást senki, de azért ha látták, igy szóltak az emberek:

— Szegény fiu.

Tamás árva volt tudniillik. Mikor világra jött, akkor meghalt az édesanyja és hat éves korában meghalt már az apja is. Ekkor elárverezték a házukat, a szöllőjüket, a tanyájukat és semmi, éppenséggel semmi nem maradt Tamásnak meg a két nénjének, a kik szép nagy leányok voltak már.

Az egyiket Mariskának hivtak, a másikat Katának. Mint emlitettem szép leányok voltak gyönyörü, sugár termettel, beszédes,

szép szemekkel és sokat kacérkodtak házasulandó fiatal emberekkel.

Szó is volt róla, hogy Mariskát elveszi egy feketeképü, gazdag szolgabiró, Katát pedig egy csillogó, hetyke huszártiszt, de hogy meghalt az apjuk és kitudódott, hogy nincsen semmijük, a szolgabiró is, meg a huszár is csak egy egyszerü, de elegáns névjegyet küldtek maguk helyet evvel a felirással : p. c.

Ez tiszta dolog volt. A két leány nem sokat busult miattuk, mert józan, mondhatnám bölcs leányok voltak ők. Tisztán látták hogy immár nem számithatnak arra, hogy feleségül vegye őket valaki azok közül, a kik eddig körülöttük lebzseltek és viszont minden áron gondoskodni akartak öcscsükről, aki vérszegény, gyenge kis fiucska volt akkor. Ugy határozott tehát Mariska és Kata, hogy felmennek Budapestre. Hogy mit csinálnak ott, arról nem voltak még egészen tisztában. De mivel, mint emlitettem, józan, szinte bölcs leányok voltak és mivel szépségben, elhatározásaikban és önbizalmukban erősek voltak, nyugodtan indultak neki a nagy utnak. Öcscsüket elhelyezték egy intézetben, a hol vallására és árva voltára tekintettel olcsó pénzért gondosan nevelték jólelkü, tudós papok, ők pedig pár forinttal a zsebükben hónapos szobát vettek ki az Üllői-uton és hozzáfogtak a nagyváros meghóditásához, A nagy város, a melyet addig

csak egynehány bálon és divatárus bolton keresztül ismertek, eleinte igen megrémitette őket.

De csakhamar megszoktak mindent, különösen Kata, a kinek a fellépése bátor szinte vakmerő volt. Mariska viszont elveiben és elhatározásaiban volt bátrabb, szabadosabb. A terveket igy rendesen Mariska főzte ki, a végrehajtó pedig Kata volt.

Zongoraleckékkel próbálkoztak eleinte, de minthogy ők a divatos kuplékat játszották többnyire és a félelmes Bach komoly szonátáit nem kedvelték, csakhamar belátták hogy ez nem az a pálya a mely sikereket és pénzt hoz nekik. Azután a varással próbélkoztak meg, a mi szintén nem ment sehogysem. Próbálkozás közben elfogyott kicsi pénzük és a vacsorájuk mind szerényebb lett, Végre már csak kenyérre telt, arra is csak ugy, hogy Mariska egy gyémántköves gyürüjét tette zálogba. Ez azonban nem keseritette el őket. Az önbizalmuk változatlanul erős maradt és gondatlan lustasággal délig heverésztek az ágyban. Egy napon igy szólt Mariska:

— Tenni kell valamit.

Kata gunyosan huzta el a száját erre a határozott kijelentésre, mert ő a ki a merész fellépést és gyors tetteket szerette, kissé lenézte Mariskát, a ki csak gondolkozásában és elveiben volt merész és gyors.

Nem is tettek semmit. De néhány nap

mulva Kata, a ki vacsorát vásárolni volt lenn, kacagva, elfulladva rohant be a szobába.

— Mi történt, kérdezte Mariska.

Kata miután kikacagta és kifujta magát elbeszélte, hogy az utcán egy öreges külsejü ur csatlakozott hozzá és azt mondta neki, hogy imádja őt.

— Hát te mit csináltál?

— Semmit se. Mentem nyugodtan, mintha az öreg csak levegő lett volna — ugy a mint uri lányhoz illik.

— És ő mit csinált.

— Azt hajtogatta, hogy imád és hogy tudja, hogy szegények vagyunk és hogy ő gazdaggá tesz és hogy ő gyönyörü lakást rendeztett be nekem.

— És?

— És semmi. Szó nélkül befordultam a kapun és elszaladtam előle.

A két leány hallgatva ette meg a vacsoráját, a mely ezuttal is csak kenyérből állott. A kenyér rossz volt, ragacsos és izetlen és ők már felette megunták, mert napról-napra csak ezt ették.

Másnap Mariska ment vásárolni. Ő is látta az öreges külsejü urat, ki ugy látszik Katát várta, és láthatólag bosszankodott, hogy nem jön.

Mikor Mariska hazatért, igy szólt Katához:

— Gazdag embernek látszik.

Kata tudta, hogy kiről van szó és

beleegyezőleg bólintott, mikor Mariska ezt mondta:

— Nem is olyan öreg.

Aznap is hallgatva ették meg vacsorájukat, mert mint emlitettem. józan, bölcs leányok voltak.

Az öreges külsejü ur állhatatos maradt és egy napon megszólitotta Mariskát is. Eleinte ez is, uri leányhoz illően, semmibe vette az öreget, de azután beszédbe ereszkedett vele. Az öreg igen megörült ennek és megmondta illedelmesen a nevét is. Elég jóhangzásu neve volt: Kádár Mihály. És mikor pár percnyi beszélgetés után látta, hogy Mariska elveire nézve sokkal merészebb és szabadosabb mint Kata, igy beszélt hozzá meggyözöen, nyugodtan, jósággal:

— Maguk uri lányok, kényelemben és bőségben éltek és soha sem lesznek képesek varrással megkeresni a kenyerüket. Ahhoz keveset tudnak, hogy tanitásból éljenek. mit akarnak hát? A szépségeért és a jókedvéért nem igen vesznek el senkit feleségül, legkevésbbé azok, a kikhez maguk mennének, Az én ajánlatom kedvező és becsületes ajánlat. Sokkal bövebben gondoskodom Katáról, sokkal több odaadással és szeretettel gondozom, mintha a feleségem lenne. Kényelemben és jólétben fog élni, csak épen a törvény nem köt össze vele, mert az sajnos már összekötött valakivel. Mit veszit igy Kata? Az előbbi társaságukba ugy sem tér-

hetnek vissza, legfeljebb még mélyebbre sülyedhetnek. abba a rut fertőbe, a melyet maga mint okos lány, bizonyosan lát és utál itt a nagy városban. Az életemnek és vagyonomnak a nagyobb részét akarom Katának áldozni, becsületes szerződés. jóindulatu, kedvező ajánlat az, a melyet neki teszek és én, a ki ismerem az életet, bizony mondom, hogy okosan teszi, ha elfogadja.

Mariska szótlanul hallgatta ezt a beszédet. Kádár Mihály ilyeneket is mondott és ezt is nyugodtan hallgatta Mariska:

— Majd ha keserves munkából élnek, nehezen, napról-napra, és ha majd eltelik egy két év és ujra vágyakozni kezdenek a kellemes bókok és szerelmes suttogások után, majd jön egy fiatalember, a ki csinos iesz és kedves és bókokat mond és szerelmes szavakat suttog. És igér mindent és majd maguk szó nélkül omlanak a karjaiba. A csinos, kedves fiatalember pedig nemsokára tovább áll. Ilyenkor kétségbeesett sirás következik, a mely azonban nemsokára elcsittul, mikor egy ujabb, szintén csinos és nem kevésbbé kedves és édesszavu fiatal ember közeledik. És a história ismétlődik és — hiszen látja ezt a sok szerencsétlen leányt itt az utcán.

Mariska nem válaszolt. Kádár Mihály nem is várt választ.

— Mondja el ezt a hugának, szólt Ma-

riskához és engedje meg, hogy holnap magam menjek el a válaszért.

Mariska beleegyezett ebbe. És mikor másnap déltájban Kádár elment hozzájuk, elegánsan felöltözködve várták, nyugodtan, előkelően beszélgettek vele és konyakkal kinálták meg. A konyakot az utolsó ékszerükért, egy emlékbe kapott fülbevalóért kapták, a mit zálogba tettek.

Kádár nyugodtan beszélt velük és a lányok szinte elérzékenyültek, a mikor meghalt atyjukról és elhagyott, kicsi öcscsükről kérdezősködött szeretettel és jósággal.

Azután magáról beszélt. Elmondta, hogy gazdag és hogy mégis milyen szerencsétlen az ő élete, hogy szeretetre szomjazik, hogy egy kicsi zugot akar, a hol igazán otthon érezze magát, hogy boldoggá tenné azt a nőt, a ki őt egy kis szeretettel venné körül és azután félve, tisztelettel, mintha a kezét kérte volna meg, ujra előterjesztette az ajánlatát és a szavai ezuttal még meggyőzőbbeknek, még igazabbaknak látszottak. Mikor elhallgatott és a két leány gondolkozva nézett maga elé, ezt is hozzátette:

— Gondoljanak még egyre. Gondoljanak szegény, elhagyott öcscsükre, a ki távol, részvétlen, rideg idegenek között él, a kit az elhagyottságnál is jobban gyötör a szegénység. Ha elfogadják az én ajánlatomat, én gondoskodom róla is, nevelhetik kényelmesen, uri módon. Ha pedig nem fogadják

el, akkor nemcsak maguk sülyednek le kikerülhetetlenül, hanem elpusztul az a gyenge, sápadt fiu is.

Meghatottan beszélt Kádár Mihály és könyezett már. Könyeztek a lányok is. Kádár Mihály pedig nemsokára elbucsuzott és igy szólt hozzájuk:

— Holnap ujra eljövök.

Egész nap hallgattak a lányok és gondolkoztak. Este azonban már nem kenyeret ettek, hanem bőséges gazdag vacsorát, a mit Kádár küldött nekik. Bort is ittak hozzá.

Mikor lefeküdtek, Kata igy szólt Mariskához:

— Mit gondolsz?

Mariska komolyan nézett maga elé és megfontolva, lassan igy szólt:

— Tamásra való tekintettel el kell fogadnunk.

Kata, akit a bor felizgatott és elálmositott, ásitva mondotta:

— Igen, Tamásra való tekintettel . . .

II.

Kádár másnap megmutatta nekik a lakást. Öt nagy szoba volt benne és a két leány gyönyörüséggel nézte a félig kész berendezést. De a szalon nem tetszett nekik.

— Oh milyen utálatosok ezek az izléstelen vörös butorok, mondta Kata.

— Milyent parancsol, kérdezte szolgálatkészen Kádár.

— Kéket. Kék selyemmel rokoko butorokat.

Kádár azonnal megparancsolta, hogy vigyék vissza a butorokat és Kata örömmel tapsolt, mikor látta, hogy olyant hoznak, a milyen neki is tetszik.

Ugy készültek a beköltözésre, mint a hogy a házasságára készült volna Kata otthon a huszárral. Jártak, keltek bevásárolni konyhai felszerelést, fehérnemüeket és ez a munka gyönyörüséget szerzett nekik.

Azután beköltöztek. Mariska egy elegáns, nagy szobát kapott, a melynek külön bejárata volt, a mit azonban ő sohasem használt fel.

Kádár beváltotta minden igéretét. Nemcsak bőségesen, gazdagon ellátta őket mindennel, hanem nemsokára bemutatott Mariskának is egy öreg urat, a ki szintén gazdag volt, szintén szeretetet keresett. Nemsokára Mariskának is szép, nagy lakása volt.

A lányok nyugodtan és szépen éltek igy. Szinházba és hangversenyekre jártak, a divatos darabokat mindig játszották és a divatos regényeket mindig olvasták, elmések és müveltek voltak és soha sem feledkeztek meg arról, hogy ők uri lányok. Lassanként egész baráti kör gyült köréjük, nagyrészt öreg urakból, a kik ebéd után feketekávéra, vagy szinház után teára jöttek fel, illedelmesen kezet csókoltak, hálásak voltak minden jó szóért és időnként egy egy szép

ékszerrel lepték meg Mariskát vagy Katát. Később kártyázni is kezdtek náluk, a mi még hasznosabb volt. Illedelmes uri társaság volt ez. Csak épen asszonylátogatóik nem voltak. De ezt nem sajnálta sem Mariska, sem Kata. Mert az asszonyok rossznyelvüek és irigyek, a férfiak ellenben udvariasak és bókokat mondanak. A férfiak társasága nekik csak örömet, mulatságot és hasznot hozott, az asszonyoké csak bosszuságukra és kárukra lett volna.

Nem voltak könyelmüek sem a lányok. Nem pazarolták el oktalan módon azt a pénzt, a mit kaptak. Az öltözködésük mindig elegáns és diszkrét volt, mert hiszen ők uri lányok voltak és kényelmes, bőséges életmódjuk mellett is, arra gondolván, hogy kedvezőtlen változás is állhat be az életükben, szép összeget raktak félre.

Ha néha, ritkán az a gondolatuk jött, hogy nem cselekedtek helyesen, hogy inkább kellett volna szegénységben és ártatlanságban elpusztulniok, mint bőségben, de igy élniök, ezzel nyugtatták meg magukat:

— Tamásért tettük.

Tamást ők valóban bőségben és gondosan nevelték. Az intézetből csakhamar kivették, de beható családi tanácskozás után elhatározták, hogy nem hozzák fel Budapestre. Tamásnak — ugy mondták — egészséges, jó levegő kell; maradjon ezért vidéken, a hol havi 40—50 forintért uri csa-

ládnál uri szokásokat és modort tanul, söt családi szeretetben is van része.

Tamás tehát vidéken maradt, csinos ruhákba öltözködött és legtöbb pénze volt a gimnáziumban. Mariska meg Kata husvétkor és karácsonykor meglátogatták, szép ajándékokat hoztak neki. végigsétáltak vele az utcán és elmentek kérdezösködni felöle a tanár urakhoz, a kik a szép leányok iránt csupa udvariasság és figyelem voltak. Nyáron mindig magukkal vitték a leányok Tamást és mivel Tamásnak fenyves kellett, ök is fenyveseket kerestek fel.

Tamás, ha távol voltak egymástól, minden héten levelet irt ö nekik és a kis fiu szivében nagy, nagy szeretet keletkezett lassanként a két leány iránt. Olyan volt, mintha két édes anyja lett volna és az élete szépen és megelégedetten folyt. Ha valami kivánsága volt, a két leány rögtön ott termett és egy izben, mikor tifusza volt, két hétig ápolták a fiut éjjel nappal, csak egy órára dölve le felváltva aludni. Mikor meggyógyult Tamás, akkor az orvos — lehet, csak azért mert udvarias fiatal ember volt — igy szólt a leányokhoz:

— Ha önök nincsenek, akkor meghal a fiu.

A két leány átölelte egymást és sirt. Jóknak, nemeseknek, önfeláldozóknak érezték magukat és boldogok voltak. Mikor pedig Tamást el kellett vinni üdülni a délvi-

dékre és a vonatban ültek és Tamás elszunynyadt, Kata igy szólt Mariskához halkan, sugva, hogy fel ne költse az alvó fiut:

— Hiszen mi mindent ő érte tettünk.

Mariska meghatottan bólintott a fejével.

III.

Hogy multak az évek, Kádár Mihály megvált Katától. Megvált urasan emóció nélkül, jelenetek nélkül, miután az öt szobás lakás értékes butorain kivül, még csinos összegü pénzt is ajándékozott neki. Helyébe egy másik öreges és vagyonos ur jött, a ki azonban jóval hamarább, alig egy esztendő mulva távozott. Utóda azonban ennek is hamar akadt, a mint hogy Kata soha nem volt vagyonos barátok nélkül. De ezek a barátok egyre rövidebb ideig tartottak ki mellette és mintegy tiz év eltelte után olyan férfiak is voltak már, a kik csak egy napig időztek az elegánsan butorozott, öt szobás lakásban. Mariska épen igy járt. Ekkor azonban már megtakaritott pénzük volt a leányoknak, a lakásukon minden nap nagy kártyázások történtek és éjjeli mulatóhelyekre is jártak. Az arcuk nem volt már olyan üde és harmatos mint azelőtt, de viszont csábitóan érettek voltak. Még mindig szép, előkelő életet éltek és ekkor került fel hozzájuk Tamás, a ki letette az érettségi vizsgálatot és mérnök akart lenni.

Tamást nagy szeretettel fogadták a lá-

nyok, de kissé zavarban voltak arra nézve, hogyan magyarázzák meg neki az életmódjukat. Tamásnak azonban nem kellett magyarázat. Éles eszü, vállas, csinos fiatalember lett belőle, csakhamar tisztában volt mindennel és minthogy filozófiával is foglalkozott, egy napon igy szólt a lányokhoz:

— Erkölcs nincsen voltaképen. A mit a világ erkölcsösnek lát és mond, az néha borzalmas aljasság, a kit pedig az emberek erkölcstelennek mondanak, az néha önfeláldozó hős és martir. Az ugynevezett erkölcstelenség néha nemcsak gyönyörü, hatalmas áldozat, hanem okos, bölcs dolog is egyszersmind. Mit tehettetek volna ti atyánk halála után? . . .

Szóval Tamás hálás volt a nővérei iránt, a kik őt felnevelték. Elkisérte őket vendéglőkbe, mulatóhelyekre és felháborodás nélkül és gyorsan távozott, a mikor szükség volt arra, hogy távozzék. Szorgalmasan foglalkozott e mellett a felsőbb matézissel, geodéziával és más rejtelmes, de hasznos tudományokkal és a leányok végtelen örömére négy esztendő mulva egyike lett a fiatal mérnöknemzedék legképzettebb tagjainak. Külföldre ment ekkor Tamás és két év mulva tapasztalatokban gazdagon hazatért. Rövid idő mulva, a mint az már szokás, szerelmes lett és feleségül vett egy jó családból való és igen gazdag leányt.

Mariska és Kata e közben kissé meg-

öregedtek. Hajukban ősz hajszálak látszottak és az emberek igy szóltak róluk: Meglátszik, hogy valamikor szépek voltak.

Tamás, a ki mindezt tudta és látta, igy szólt hozzájuk gyöngéden és szeretettel az esküvője előtt:

— Hozzánk jöttök majd lakni. Ideje, hogy felhagyjatok ezzel az élettel, a mely különben is csupa küzködés.

És a leányok odaköltöztek Tamáshoz, a kinek előkelő, nagyuri háza volt. Hamar megszerették a Tamás feleségét, a kinek Margit volt a neve s a ki épen olyan harmatos, bájos nőcske volt mint husz esztendő előtt Mariska vagy Kata. A fiatal asszony szintén megszerette őket, mert szerette Tamást és mert ők finom, müvelt matrónák lettek. Ők maguk akarták, hogy öregek legyenek, minél öregebbek, minél őszebbek. A hajukat öregesen lefelé fésülték, fekete, bő ruhákban tipegtek és lassan, finomkodva mondták ki a szavakat, a mint látták otthon akkor. a mikor még nem árverezték el a házat, meg a szöllőt, meg mindent.

Szép családi életet éltek igy. És téli estéken, mikor pompás vacsora után együtt ültek a kényelmes, fütött szobában, a multról beszélgetve igy szólt néha Tamás a feleségéhez:

— Bizony, gyámoltalan, beteges, kicsi gyermek voltam. Elpusztultam volna nélkü-

lök. Ők neveltek fel engem keserves fáradsággal.

A leányok csendesen intettek fejükkel:

— Bizony keserves fáradsággal!

Margit, a harmatos, tiszta fiatal asszony pedig, kinek a szive tuláradt az örömtől, a mint a nyugalmas jólétben és boldogságban a sötét nyomoruságra gondolt, könyezni kezdett és meghatva ölelte meg azt, a ki legközelebb esett hozzá:

— Oh, édes Mariska néni . . .

ÁLMOS VOLT A LÁNY.

Poéta-barátom igy szólt egyszer hozzám:

— Az ember életét nevetséges csekélységek döntik el. Egy napsugaras tavaszi délelőtt tesz bennünket boldogtalanokká, nyomorultakká és egy álmatlanul töltött éjszaka néha fegyvert nyom a kezünkbe.

Ekkor jutott eszembe ez a történet:

*

A férfi sokáig ment utána, de nem merte megszólitani. Nem volt benne bizonyos, hogy az-e, a kit ő keres. A járása, a termete, a haja egészen olyan volt. De az arca, az a kifestett petyhüdt arc egészen más.

Végre mégis erőt vett a remegésén és csendesen megszólitotta:

— Jolán!

A leány hátrafordult az utcai lányok megszokott, szinte arcára kövesült mosolygásával. Megnézte a férfit. A mosolygása elmult és ijedt arccal bámult rá.

— Te vagy Jolán? Te?

A leány bután nézte. Nem tudott felesz-

mélni a rettenetes meglepetésből és csak azt érezte, hogy valami borzasztó történt vele. Azt hitte, hogy ez az ember messze van, tengereken tul . . . Amerikában. A mikor hallotta, hogy nevén szólitják, örvendve fordult hátra, mert azt hitte, valamelyik ismerőse szólitja, a ki vele fogja tölteni az éjszakát és ime . . .

Végre tudott mondani valamit.

— Visszajöttél? Visszajöttél György?

Alázatos volt a hangja és látszott, hogy fél a férfitől. Az gunyosan válaszolt.

— Igen, visszajöttem! Nem vártál ugy-e?

A leány lehajtotta a fejét. A gyalogjáró közepén állottak és a járókelők megbámulták őket. A férfi észrevette és durván megragadta a lány karját, ugy hogy az felszisszent. Akkor rákiáltott:

— Ne félj! Nem bántalak: csak beszélni akarok veled.

Szinte vonszolta magával a lányt. Bementek egy kávéházba és minthogy sehol másutt nem volt hely, az ablakhoz ültek. Nyári éjjel volt; az ablakok ki voltak nyitva és ők szinte az utcán voltak.

Sokáig hallgattak. A férfi nézett az utcára és csak néha pillantott a leányra, mintha kereste volna a kifestett arc mögött a másik arcot, a szüzet, a tisztát, a melyet ő hagyott itt. A leány nem tudott tovább hallgatni.

— Hadd beszéljem el György, hogyan történt.

Alázatosan, könyörögve beszélt. A férfi ezt válaszolta.

Ugyse hiszem el akármit beszélsz.

— Nem hiszed? Nem hiszed? Hát mért hazudnám én neked? Én nem várok tőled már semmit, el sem fogadnék tőled semmit, messze vagyunk egymástól. Csak el akarom neked mondani hogyan történt, nehogy azt hidd, hogy én már akkor rossz voltam.

A férfi ránézett, de nem szólt semmit. A leány tovább beszélt.

— Nem voltam rossz. Ha éheztem volna, ha koldulnom kellett volna, akkor se tettem volna meg, de másképen történt. Nem tehettem róla, nem az én hibám.

A férfi gunyosan mosolygott. A lány ingerülten mondta:

— Mért mosolyogsz? Hidd el azt a mit beszélek. Csak azért beszélem, mert szerettelek valamikor, mert szeretnélek most is, ha volna rá jogom. Azért mondom el, hogy ne gondolj olyan nagyon rosznak.

A férfi már nem mosolygott. Komolyan nézett a lányra. A lány z arca elé tette a kezét, ugy hogy csak a szemei csillogtak ki.

— Elmondom az egészet, hogyan történt. A mikor te kimentél Amerikába, én majd belebetegedtem a bánatba. Később is csak az vigasztalt, hogy ha te tőled levelet kaptam, hogy ha arra gondoltam, milyen boldogok leszünk, ha visszajösz. Tudod,

abból éltem, hogy tanitottam, órákat adtam. De azután elvesztettem néhány tanitványomat és sokat éheztem. Hiába járkáltam reggeltől estig, semmiképen nem voltam képes pénzt szerezni. Elzálogositottam a ruháimat, a kevés ékszeremet, de az is elfogyott. Akkor azt a tanácsot adták, hogy legyek kasszirnő. Szép vagyok, azt mondták, könnyü lesz állást szereznem. Eleinte elutasitottam. De azt mondták, hogy hiszen azért maradhatok én becsületes leány . . . Sokat éheztem, elfogadtam.

A férfi ökölbe szoritotta a kezét. A leány észrevette és azt mondta:

— Ne haragudj. Régi dolgok már ezek. Látod, röviden mondok el mindent, hamar vége lesz. Itt voltam Budapesten több kávéházban. Minden helyről el kellett jönnöm, mert üldöztek, mert azt akarták, hogy ne maradjak becsületes. De az maradtam.

Voltam olyan helyen, a hol innom kellett a vendégekkel. És én — a ki azelőtt nem tudtam egy korty bort meginni, ittam fél éjjeleken át és becsületes maradtam. Látom, hogy nem hiszed. Esküszöm, hogy becsületes maradtam. Nem itt történt. Mikor már minden helyet otthagytam, akkor azt mondták, menjek vidékre, ott nem fognak üldözni. Kaptam állást. Valahol messze Erdélyben volt. Az utolsó éjjelt még itt a budapesti helyemen töltöttem. Következő nap elutaztam és egész éjjel uton voltam.

Vonaton nem tudok aludni, ugy hogy mikor megérkeztem már két éjjel nem aludtam. Ott sem fekhettem le. Mindjárt be kellett mennem a kávéházba, hogy a törzsvendégek megismerjenek. Ezek kezet fogtak velem, a tulajdonos azt mondta, hogy ő megköveteli tőlem a becsületességet, ugy, hogy valósággal boldog lettem. De olyan fáradságot éreztem, hogy alig birtam a lábamon állani. A kávéház éjfélig szokott nyitva lenni és én nekem addig ott kellett maradnom. Olyan nyári éjszaka volt, mint most, a fülledt, melegsége szinte kábitó, tikkasztó volt. És már harmadik napja volt, hogy nem aludtam Nem tudtam a szememet nyitva tartani. Vagy elöre estem, vagy hátra hanyatlottam és csak akkor ébredtem fel, ha a mögöttem levő tükörbe ütöttem a fejemet.

Kevesen voltak a kávéházban. Mindenki engemet nézett. Én tudtam és mégse voltam képes egy-két percnél tovább ébren maradni. Ott a széken ülve aludtam és ha felébredtem csak az órát nétem, mulik-e az idő. Végre 12 óra lett. Azt mondták, hazamehetek. A szomszéd házban vettem lakást, pár lépésnyire a kávéháztól. Ugy lépkedtem, mint valami gép. Nem voltam képes gondolkozni és ha halálos veszedelem fenyegetett volna is, akkor sem tudtam volna sietni, csak indultam hazafelé eszmélet nélkül, ingadozó léptekkel. A mikor a kávé-

ház ajtaja bezárult mögöttem, egy férfi csatlakozott hozzám. Benn volt a kávéházban egy sarokban. Ott várt rám a kávéház előtt. De én nem láttam az arcát, nem is emlékeztem rá. Szólt hozzám — nem hallottam. Átkarolt — nem éreztem. És hallgatva, szinte betegen az álmosságtól, mentem hazafelé. Ő velem jött. Az ajtómat kinyitottam, de bezárni nem tudtam. Ledőltem ruhástul az ágyamra, ő vetköztetett le. Ha kést szegzett volna a szivemnek, akkor sem tudtam volna védekezni. A hatalmában voltam teljesen, tökéletesen, azt tehetett velem, a mit akart. Egy szóval, egy hanggal sem tiltakoztam, csak feküdtem eszméletlenül, megdermedve az álomban. Másnap délután ébredtem fel, akkor mellettem találtam.

És én még sem voltam rossz. Tehetetlen, nyomorult voltam és kiraboltak. Igaz, azután rossz lettem. Nem tudom miért. El voltam keseredve, jött hozzám ujra az az ember és jöttek mások. Azután az lettem a mi most vagyok. De nem azért, mert rossz vagyok, mert nem szeretlek. Csak azért mert akkor álmos voltam. Ez volt, mindennek az oka. Olyan meleg nyári éjszaka volt mint most. Álmos voltam.

A kezét levette az arcáról és szomoruan nézett maga elé. A férfi előre hajolt és kutatva nézett a lány arcába. Keresett valamit abból a régi arcból, a tiszta, szüzi arcból. De nem talált semmit. A kifestett,

petyhüdt arc kétségbeejtő sivárságáról a megfizetett ölelések borzasztó pusztitása orditott le, a fakó szemekben semmi sem volt az elpazarolt tüzből. A férfi lehajtotta a fejét. A lány mégegyszer mondta könyörögve, mentegetőzve.

— Az volt minden, hogy álmos voltam! Az.

ISTENI ALKOHOL.

Kertészné a tükör előtt ült és fésülködött. Gyönyüséggel, lassan huzgálta át a fésüt selymes, lágy haján, a mely egyedül maradt meg régi szépségéből. Azután eltolta a székét a tükörtől és nézte magát benne először szomoruan, majd felderülve, egyre vidámabban. Ugy tetszett, semmi nem változott rajta tizenöt év óta. Az arcának finom vonásai a régiek voltak, ugy tetszett az arcbőre is üde, harmatos és a szeme a régi tüzes, kék csillogással nézett rá az üvegből. Hosszan nézte magát becézve, szeretettel, örülve önmagának. Hogy elmerült a szerelmes nézésben becsapta a nyitott ablakot egy szélroham. Kertészné ijedten rezzent össze. És közelebb ment a tükörhöz és meglátta az arcán a ráncokat. Finom hálóval verődtek szét a bőrén a kegyetlen vonalak, hol alig láthatóan, hol erősebben, hol meg kinzó mélységgel. A szeme bágyadt volt és szintelen, az ajka vér nélkül való és a hajában is meglátta az ősz szálakat.

a melyeket már megszámolni sem tudott. Nézte magát lázadó dühvel, keserves akarattal, mintegy kierőszakolni akarva az üvegől valami más, szebb képet. De megvénült, siratni való arc nézett rá egyre. És Kertészné sirásra fakadt.

Később csengetés és ajtónyilás hallatszott az előszobából. Kertészné letörölte a könnyeit, feltüzte gyorsan a haját és bement abba a szobába, a hol a férje betegen feküdt. Már ott volt az orvos is, a kit a beteg Kertészhez hivtak. Metsző szemü, kiállhatatlan fekete ember volt. Hosszasan vizsgálgatta, kérdezgette a beteget, azután megirta a rendelést, elmondta, hogyan kell élnie és menni készült szó nélkül hidegen. De hogy a férfi is, az asszony is kérdezték, mi baja van Kertésznek, igy szólt komolyan, fenyegetőleg :

— Az alkohol tette tönkre. Ha iszik. két hónap alatt vége van.

Azután elment. Az asszony és a férfi egymásra néztek ijedten, megrettenve a halál gondolatától. Az asszony ugy érezte, hogy a férfi nézésében vád van és sirni kezdett. Zokogva simogatta a férjét és nem tudott egyebet mondani, mint zokogva, dühösen ismételte:

— Szamár ez az orvos, Nem tudja, nem ért hozzá . . .

Mert az asszony volt az oka, annak, hogy a férfi ivott. Tiz évvel az előtt vette el öt

Kertész, a ki még alig volt huszonöt esztendős. Ő már akkor felül volt a harmicon. A fiatalságát egy rut, vén ember mellett töltötte el, a kihez őt, a földhöz ragadt szegény leányt a gazdagsága miatt kényszeritették. Tizennégy évig volt a felesége, a rabszolgája, a kutyája a meggazdagodott öreg kőmives mesternek, a ki gyülöletesen fukar és féltékeny volt. Egy szabad órája, egy szabad pillantása sem volt és a vén ember néha meg is verte. Mikor azután meghalt a férje, alig egy negyedév mulva feleségül ment Kertészhez. Szerelmes lett a buta, de csinos és erős emberbe, a ki gyöngéd szóval, hizelgéssel és szerelemmel közeledett hozzá, a miben addig nem volt része. Lángoló vágygyal, a felszabadult rabszolga mohóságával élvezte a nála jóval fiatalabb ember szerelmét, a ki csak a nagy vagyonáért vette el.

Kertész tulajdonképen semmi sem volt. Soha semmit sem tanult, célja az életben semmi más nem volt, mint megszerezni magának a kényelmet, a jómódot. Mikor feleségül vette az asszonyt, eleinte nagy tervekről beszélt, válalatokra készült, de szivesen engedett, a mikor az asszony igy szólt hozzá:

— Nem csinálsz semmit. Csak légy mellettem mindig és szeress engem.

És Kertész nem is csinált egyebet. Nagyon jól érezte magát a semmitevésben és szerette az asszony.

De két három év mulva nagyon megunta a csendes életet és megunta mindenek felett az asszonyt örökös szerelmi vágyaival. Fojtogatta otthon a levegő és más asszonyokra kivánkozott . . .

Egy éjjel azután nem jött haza. Az asszony átsirta otthon egyedül az egész éjszakát és keserü szemrehányásokkal fogadta Kertészt, a ki másnap jött haza. Az nem is próbált hazudni, bevallotta hogy megcsalta a feleségét, de bocsánatot kért és megölelte az asszonyt. Az ellágyulva, boldog sóhajtással viszonozta a csókjait. A mint szaporodtak a ráncok az arcán, az ősz szálak a hajában, ugy nőtt a szerelme kétségbeesett, vágyakozó, nagy indulattá. Nem bizott már abban, hogy valaki szerethetné őt és szinte ájult fájdalom rázta meg, mikor a férje éjszakai elmaradásai egyre ismétlődtek, a szemrehányásokra már gorombán, sőt egyszer veréssel felelt és egy napon meglátta, hogy a férfinak nem kell, hogy az szinte utálattal löki el őt magától és a szivében nincs iránta egy szikrányi szerelem sem.

A legteljesebb, vak kétségbeesés vett erőt rajta. Nem is tudta elképzni, milyen eszközökkel szerezhetné vissza a férje csókjait. Világosan látta, hogy a szépsége, a teste nem elegendő már arra, hogy megszerezze neki azt a szerelmet ,a melyet pedig szomjasan óhajtott még mindig. Az öngyil-

kosságra gondolt akkoriban. És egy este, egy sokat áldott boldog este megmutatta neki azt az eszközt, a melylyel megszerezheti a férje csókjait. Kertész otthon vacsorázott rosszkedvüen, mogorván. Ő reszketve, szomoruan ült vele szemközt, várva mikor megy el a férje.

De az nem ment. Valami szokatlanul erős bor volt az asztalon, abból töltögetett magának és üritgette a poharakat egyremásra. A bor lassanként a fejébe ment, kigyult a szeme és jókedvüen, a becsipett ember módján csendesen kacagni kezdett. Az asszony meglepetve nézte és örömmel töltött neki, mikor látta, hogy nem készül elmenni. És mikor több üveggel hozatott és ivott a borból, Kertész teljesen elveszitve a józanságát, szinte állatiasan átkarolta a feleségét. A bornak a szaga, a részegség egyéb ocsmányságai megutáltatták volna mással, de az asszony boldog volt,

És másnap ujra erős bor került az asztalra és Kertész ujra otthon maradt. Az asszony megtalálta az eszközt, a melylyel a férfi csókjait megszerezheti. Ha Kertész ivott, akkor mindig szerelmes és gyöngéd lett. A mámor szerelmi vágyat ébresztett benne és szerelemmel ölelte mindig azt a nőt, a ki mellette volt. A felesége ezentul gondoskodott róla, hogy gyakran igyék és mindig ő legyen mellette.

Az asszony világosan és logikusan gon-

dolkozott. Kárpótolni akarta magát az átkinlódott évekért. Tudta, hogy csak néhány éve van a szerelemre és hogy nem kivánatos már a férfiaknak. És hogy egyedüli élvezetét, a mohón kivánt szerelmet megszerezze, bünt is elkövetett volna. Igy gondolkozott:

— Nem árt neki, ha iszik, engem pedig boldoggá tesz.

És minthogy vagyona volt, mindig adhatott innia a férfinek. Finom, okos számitással csinálta meg, hogy Kertész mindig szomjazzék, egyre ébresztgette benne az ivás vágyát egy-egy célzással, egy szóval, az ételekkel, a melyeket főzetett, ugy hogy a férfi mindig ivott. Eleinte csak bort, azután sorra az összes italokat, az alkoholnak minden formáját és változatát. Égetett erős pálinkákat, angol és francia nevü öldöklő italokat, villogó zöld és sárga mérgeket. Az élete nem volt egyéb, mint a megrészegedés és azután a mámor kialvása. De közbe esett az ölelés, az asszonyt boldogitó csók, a melyért nehéz, fárasztó számitással vitte a férjét a romlásba.

Később maga is látta, hogy az alkohol hogyan rombolja szét azt az embert. Látta, hogy a halálos ital hogy szaggatja az izmokat, hogy tépi az idegeket, hogyan roncsolja az agyvelő sejtjeit, hogyan hozza a gyengeséget, a sötét agylágyultságot, a halált. De ha ez a gondolata jött, mindig megha-

zudtolta magát, mindig sikerült kinevetnie az aggodalmait. Mert a férfi a régi erővel tudott ölelni. Az ő tiszta szerelme pedig lassanként át is alakult szüntelen dühös vágyakozássá. Csókra és ölelésre vágyott. szakadatlanul, számitóan és cudarul ejtette bele a férfit a részegségbe. És nyolc évig éltek igy: örökös mámorban a férfi állati csókjait élvezve és számitva, lassan a romlásba vive őt az egyre gyorsabban öregedő asszony.

A férfi azután ágyba esett egyszer. És ekkor mondta az orvos:

— Ha iszik, két hónap alatt vége van.

Az asszony sirt. Hiába próbálta tagadni, tudta, hogy az orvosnak igaza van, de a sirásában nem a lelki furdalás zokogott, hanem az a meggyőződés, az a kétségbeejtő bizonyosság, hogy most már vége mindennek. Sivárnak és vigasztalás nélkül valónak látta a jövőt, a hol ez az egyetlen férfi sem lesz többé, a kinek a csókjait a mámor meghozta neki.

Ápolta a férfit szeretettel, gondosan, ám egyre önmagát siratva. Kertész lassanként erőre kapott. Felkelt az ágyból, járkált a szobában, de amint erősödött, ugy lett egyre durvább az asszonyához, aki szerelmes vágygyal közeledett hozzá. És egy este, mikor ujra erősnek és egészségesnek érezte magát, igy szólt:

— Elmegyek sétálni egy kicsit.

Az asszony kérlelte

— Ne menj édes, nem szabad még.

A férfi a kalapját kereste és igy szólt:

— Már teljesen egészséges vagyok. Elmegyek.

Az asszony féltve a férfit, de némi féltékenységgel is, kérdezte:

— Károly, inni akarsz?

A férfi tagadta:

— Nem, csak sétálni megyek.

— Inni fogsz . . .

— Nem, nem!

— Veled megyek.

— Egyedül akarok menni.

Az asszony belekapaszkodott és egyre ezt hajtogatta féltékenyen:

— Veled megyek.

Kertész végre ellökte az asszonyt ugy, hogy az elesett, hozzávágódott az asztalhoz és fekve maradt. Azután rohant az utcára. Sétálgatott a nyári est meleg levegőjében és még egyre reszkedett a haragtól.

— Hogy mer az az asszony engem visszatartani. Hogy meri rám erőszakolni a kiséretét, mint egy gyerekre . . . . Vigyázok én magamra.

Egy kávéház mellett ment el. Italt kivánt, égető, tüzes italt. De eszébe jutott az orvos szava: Ha iszik, két hónap alatt vége van. Küzdött magával, tagadta a vágyát. De a kávéház irtózatos erővel csábitotta, huzta és ő tapadó nyelvvel, reszketve mégis belépett.

Félig eszméletlenül kért valami italt. Elhozták. Mohón kapott utána és kihörpintette. És az első pohár után, hogy édes jóérzés futotta át, visszatért a bizalma:

— Szamár az az orvos, mondta teljes nyugalommal és ujra hozatott inni.

Másnap került haza a feleségéhez, a ki egy álmatlan éjszaka után gyilkos elhatározással ébredt fel. Látta, hogy a férfit megmenteni nem lehet, hát elhatározta, hogy a mámoros csókjait ő élvezi legalább. És valami szótlan, becstelen megegyezéssel együtt mentek el azontul mindig otthonról. Az asszony hozatott italt a férfinak és mikor az mámoros lett, együtt mentek haza.

A meleg nyári éjszakában dülöngőzve, tántorogva ment a férfi és az asszony támogatta, mig kocsihoz nem értek, a mely hazavitte őket. Kertész ujra gyengéd volt, ujra szerelmes volt, ujra csókolt és ölelt. Az asszony tudta, hogy a férje életét emészti az a mámor, a mely ezt az ölelést hozza neki, de nem bántotta a lelkiismeret.

— Ugy is meghalna, gondolta magában és lihegve, sietve élvezte a csókjait, számitgatva a napokat. És hogy a két hónap eltelt és egymásután multak a napok a nélkül, hogy beteljesedett volna az orvos jóslata, az ő bizalma is visszatért. Nyugodtan, bátran itatta a férjét ezentul és nyugodtan élvezte a csókjait.

Két hét mulva azután egy reggelen hir-

telen meghalt Kertész. Az asszony sirt. És a hogy az orvos ezt mondta a holttest megvizsgálásakor:

— Az átkozott alkohol a gyilkosa.

Az asszony ezt gondolta:

— Nem az alkohol a gyilkosa. Én vagyok, én! Az én szerelmem, az én vágyam. Csak eszközöm volt az alkohol, a mely óh, nem átkozott, hanem áldott . . . Mert meghozta nekem a csókokat, a melyekre vágyakoztam, a melyeket másképen nem tudtam volna megszerezni, a melyek nélkül nem élhettem és a melyekkel most már elteltem ugy, hogy meghalhatok én is.

MESE A SZERELEMRŐL.

I.

Peredy Miklós ügyetlenül hajtotta meg magát és a nikor az asszony a kezét nyujtotta neki, szinte áhitatos tisztelettel csókolta meg.

Éjfél felé járt az idő és a kávéházban kevesen voltak, de mindenki arra nézett, a hol Völgyi Klára hosszu selyem köpenyében szinte királynői tartással állott. A vörös haját, a buja ajkait, a kék szemét bámulták mindannyian. A férfiak szinte falták a tekintetükkel, a nők bosszankodva birálgatták a kalapját, a ruháját. Peredy Miklós pedig meghajolt előtte zavartan, ügyetlenül, és a hogy felemelte a fejét, biborvörös volt az arcza, ugy elpirult.

Csupa vidékiesség volt az a fiu. Vidékies a ruhája, a tartása, a nyakkendője és az egészségtől duzzadó piros arcza. Meg a kék szemének az őszinte meleg pillantása.

Érezte, hogy mosolyognak rajta és haragosan szoritotta össze az öklét. Pedig

nem volt guny abban a mosolygásban, csak jóakarat és biztatás, meg egy kevés irigység az ő üdesége az ő fiatal, duzzadó ereje, az ő pirulása iránt.

Mosolygott Völgyi Klára is. Félig lehunyta a szemeit. Gyönyörködött a fiuban. Tetszett neki a szőke haja, a kék szeme és a pirulása. Ah, mindenekfelett a pirulása! . . .

Végignézte tetőtől talpig. Megpihent a szeme a széles vállain, azután a szemébe akart nézni, de az lesütötte állhatatosan a pilláit. És csak álltak hallgatva.

Völgyi Klára nem titkolta mennyire tetszik neki Peredy és mosolygott rá azzal az ő hires mosolygásával, a melyben annyi vágyakozás, annyi bünrecsábitó igéret volt, a mely annyi diadalt szerzett neki a szinpadon. Csak egy mosolyra volt szüksége annak a vöröshaju asszonynak és a közönség tombolt az elragadtatástól. Mintha mindegyiknek oda igérte volna magát, mintha félig lehunyt szemeinek a szempillantásával mindegyikkel ölelkezett volna, ugy bámulták a férfiak a nézőtérről, ragyogó szemmel kipirulva, és a jelenete végén tapsolva, lihegő elragadtatásban.

És Völgyi Klára most csak Peredyre nézett, Peredyre mosolygott félig lehunyt szemekkel, kissé ketté nyitva piros ajkait.

De a fiu csak állott lesütött szemekkel, pirulva és nem mert megszólalni.

A hallgatás kinossá vált már és Völgyi

Klára végignézve a társaságon leült egy egy székre. Azután csendesen szinte susogva mondta:

— Hát maga irta? Maga? . . .

A fiu nem tudott ekkor sem válaszolni, csak a fejével intett igent. A többiek megnézték őket szótlanul várakozva. Mindenki tudta, hogy a „Klári dalokról" beszél az asszony, a Peredy Miklós verseiről.

Csengő-bongó dalok voltak ezek, és annyi imádat volt bennök, amennyit csak egy szőkehaju vidéki poéta érezhét, a ki pirul még. Egy vöröshaju asszonyhoz szóltak a dalok, a ki messze van, szinte elérhetetlen magasságban, a kit Klárának hivnak.

Mindenki tudta, hogy Völgyi Klára ez az ideál és mosolyogtak a fiun. De a dalai tetszettek és asszony is kiváncsi lett egyszer az ő ismeretlen imádójára és bemutattatta magának. De azután nem is szólt hozzá többet. Bólintott a fejével néhányszor, mintha azt akarta volna mondani: jól van . . . azután odafordult a többiekhez és beszélgetni kezdett.

Peredy is leült. Zavartan nézett körül: nevetnek-e még mindig rajta. De akkor már mindenki beszélgetésbe volt merülve és Peredy megkönnyebbülten sóhajtott egyet. Azután hátrább huzta egy kicsit a székét, hogy zavartalanul nézhesse Völgyi Klárát. Még sohasem látta ilyen közelről, és mivel

senki nem háborgatta, zavartalanul, boldogan gyönyörködött benne. Nézte a vörös haját, a kivillanó fehér nyakát és mámoritóan gyönyörünek találta. A tekintetével végig csókolta az asszonyt és látta, hogy bár mással beszélget, a mosolygása az neki szól. És bár az asszony csak néha-néha pillantott feléje, érezte, hogy ő a legelső az egész társaságban, ő a kiválasztott, az övé lesz az asszony. És boldog volt.

II.

De azután nyomoruságos napok következtek. Peredy mindenfelé kereste az aszszonyt és nem tudott vele találkozni. Félnapokon át sétált a lakása előtt, sokszor már az ajtó előtt állott és mindig visszafordult.

Vergődött, kinlódott a vágytól, százszor elhatározta, hogy elmegy az asszonyhoz, de gyáva volt. Pedig biztos volt benne, hogy örömmel fogadná, érezte, hogy csak cselekednie kell és az övé lesz az asszony, de sohasem tudta teljesen legyőzni a gyávaságát.

Olyankor aztán hazament, lefeküdt a kopott kis divánra és álmodozott. Behunyta a szemeit és maga előtt látta a gyönyörü asszonyt, ajkai körül avval a mosolygással, és versek zsongtak a fejében. Álmodozó, ábrándos dalok, kéjt lihegő, szenvedélyes versek és lemondó, bubánatos énekek.

Versek, versek . . . Dühösen szoritotta

össze a fogait. Állása nem volt és a verseiért nem fizettek, ugy, hogy napokon át csak kenyeret evett. Eleinte nem törödött evvel, de azután érezte, hogy nem birja ki sokáig. És még sem mozdult, még sem igyekezett pénzt szerezni, csak álmodozott szakadatlanul. Elképzelte százszor azt a jelenetet, mikor majd átkarolja az asszonyt egy vágytól izzó szerelmes öleléssel és várta, semmi egyébbel nem törödve ezt a pillanatot.

Pedig nem tudta, hogyan találkozik majd az asszonnyal, már nem is kereste, és mégis biztos volt benne, hogy az övé lesz. Vak reménységgel, fanatikus bizakodással várta hogy történik majd valami. És egyszer csakugyan levelet kapott Völgyi Klárától. Csak ez volt a levélben: Mért nem jön el hozzám? Semmi egyébb. Peredy tartotta a kezében a levelet és bután bámult rá. Hát várta, hát várta! És ujra behunyta szemeit, hogy maga idézze az asszony pillantását, a mosolygását és természetesnek találta, hogy ime hivja. Nem tudta, nem értette, mért volt olyan gyáva, mért nem ment el előbb hozzá.

Mert most már nem örült ugy a hivásnak, nem vágyódott már ugy arra az ölelésre, amely reá vár. Csak azt érezte, hogy gyenge és éhes kimondhatatlanul. És amikor lefelé ment a lépcsőn, azon gondolkozott, mennyi ideje nem evett. Majdnem két napja volt már. Amikor kiért a tavaszi napfény-

ben ragyogó utczára, megszédült. Óriási, szinte orditó ürességet érzett a gyomrában és a feje is zugott, ugy, hogy néhányszor öntudatlanul végigsimogatta.

Körülötte a tavaszi napfényben zsibongott az utcza, de ő nem látott tisztán, mintha valami fátyol lett volna a szemén. A lábait, a csontjait is gyengéknek érezte és néhányszor fázósan összeborzongott. És a hogy csaknem öntudatlanul ment előre, vak düh vett rajta erőt.

Dühös volt a világra, az emberekre, söt néhányszor haragosan mondta magában:

— Minek hív az az asszony? Mit akar tőlem az az asszony? . . .

De azért csak ment a Völgyi Klára lakása felé.

— Hivott, hát elmegyek — gondolta magában, de mintha már semmi szerelmet nem érzett volna az asszony iránt. Mielőtt belépett a lakásba, megállt egy percre. Az jutott eszébe, hogy ő tulajdonképen megcsalja az asszonyt, a mikor eljön hozzá igy gyöngén, szinte betegen az éhségtől, hogy az asszony nem azt a Peredyt hitta, aki csaknem összeesik a gyengeségtől, hanem a piros arcu, erőtől duzzadó Peredyt . . . Hanem azután vállat vont. Nem is gondolt arra, hogy ő most megcsókolja, megöleli majd a vöröshaju asszonyt, hanem el akarta magával hitetni, hogy Völgyi Klára valami másért hivatja. Valami másért . . . De nem

jutott semmi eszébe, amit az asszony kérhetne tőle. És mégis csak belépett a lakásba. Az asszony egy török kereveten hevert lustán nyujtózkodva és a mikor a fiu belépett, felé nyujtotta a kezét. Az megcsókolta, állva maradt és nézett az asszonyra. Azután szinte durva hangon kérdezte tőle:

— Minek hivott?

Az asszony tágra nyitotta kék szemeit és rá bámult.

— Minek? Hát minek! . .

Nem titkolta, hogy szeretőjének akarja a fiut, és csodálkozott a kérdésén. Azt hitte, hogy majd szerelmes epekedéssel jön hozzá, nem értette, mért áll ott közönyösen. Csaknem butának találta. De azután mosolygott rajta. Gyerek! ezt gondolta magában és feléje nyujtotta a kezét.

— Ü jön ide mellém!

A fiu engedelmeskedett. Az előbb szépnek sem találta az asszonyt, de ahogy ott ült mellette és a közelben érezte a testét, fellobbantak a vágyai. Kigyuló szemmel nézte hófehér, husos nyakát, gömbölyü fedetlen karjait, az pedig mosolygott rá biztatóan, félig lehunyva a szemeit.

Egyikük sem szólt. Az asszony kitárta a karjait és Peredy mámorosan szoritotta magához. Elfeledte hogy éhes, nem érezte, hogy gyenge, csak csókolta az asszony piros ajkait lihegve, szenvedélyesen. Az gyönyörködött a fiuban. Mosolyogva nézte ezt a

fiatalos hevességet és hátravetve a fejét lusta gyönyörüséggel csókoltatta magát.

De Peredy elsápadt. Ez a kitörés felemésztette minden erejét és ujra érezte az éhségét, a gyengeségét. A vágyai ujra elszálltak és elhomályosodott szemmel, félig eszméletlenül dölt hátra.

Az asszony ijedten bámult rá.

— Mi bajod? Mi bajod? — kérdezte reszketve és megrázta a fiut. Az nem válaszolt. Völgyi Klárán borzasztó rettegés vett erőt. A fiu halálsápadt arccal eszméletlenül feküdt ő pedig felugrott és átkarolta. Ujra kérdezte, eleinte bosszankodva, azután rémülten könyörögve:

— Mi bajod? — Hát mondd mi bajod?

Peredy nem értette tisztán az asszony szavait. Mintha álomban, messziról szólt volna hozzá valaki, ugy hallotta hangját elmosódva, elhalkulva. És elfelejtette, hol van, mi történik vele. Egy gondolat keritette hatalmába az agyát: az, hogy éhes, borzasztóan, halálosan éhes. És elfelejtette azt, hogy hosszu, hosszu idön át várta epedve, sóvárogva azt a pillanatot és ott az ö imádott vöröshaju asszonyának a karjai között, kinos sóhajtással, panaszosan elnyujtva, szinte sirva nyögte!

— Éhes vagyok . . .

PESTIS.

Délafrikában egyre jobban terjed a pestis és a tífusz. *(Ujsághir.)*

Peterson Pál, a fiatal transzváli orvos lehajtott fővel járt Fokváros utcáin. A déli napnak forrósága szinte megfullasztotta a várost. Az utcák néptelenek voltak, a kikötőben mozdulatlanul és élettelenül álltak a nagy hajók. Csak messze, gőzbe burkolva látszott egy hajó, a melyről lovakat szállitottak a partra. A hosszu tengeri uttól meggyötört állatok rémült horkolással állottak meg a partra vezető fahid előtt és agyonkinzott testükre egyre zuhogott az ostor ütése.

A szükebb utczákból dögleletes szag csapott elő, kátrány és hulladékok büzének keveréke. És a magasan álló nap egyre öntötte égető tüzfolyóit a tisztátlan nagy kikötővárosban egyre gyorsitva a tömérdek szerves anyag rothadását.

Amint Pál lehajtott fővel ment az utczán, a fojtott csendességben valami nagy zajnak

a kitörését várta. Várta, hogy egy borzalmas jajkiáltás tör fel az izzó városból, a szörnyü rémületnek egy siketitő hangja ezerek és ezerek ajkáról, a mely kettéroppantja magát az eget. De nem történt semmi, csak a kinzott lovak horkoltak a távolban, a mint a szárazföldre verték őket.

Pál sietni kezdett és nemsokára hazaért. Az ő házát nagy fák környezték, hüs és megnyugtató volt a levegője. A mint a házhoz ért a csatorna nyilása mellett egy döglött patkányt látott heverni. Riadtan állott meg, de azután felszegte a fejét és mámoros kegyetlenséggel mondta magában:

— Ez az első.

Bement a házba, lombikjai, kémcsövei és mikroszkópjai közé.

A háboru kitörése óta Fokvárosban volt. Nem akart hazamenni honfitársai, a gőgös paraszt arisztokraták közé, a kik kinozták a kaffereket, elnyomták az idegeneket, makacsul tudatlanok és gőgösek voltak, végül pedig egy dölyfös ultimatummal megsértették Angolországot, a melyet ő rajongva csodált és a melynek hatalmas szellemét Oxfordban és Cambridgeben magába szitta. Akkor ő hazatérőben volt, de a hadüzenetre Fokvárosban maradt. Utálta az oktalan vérontást és fájt neki a háboru. Laboratoriumot rendezett be magának és a napjait ugy töltötte csendben, visszavonultan, orvosi kisérletekkel.

De a mint teltek a hónapok és a hadviselés egyre véresebbé és rutabbá vált, az ő szivébe is belécsepegett a háboru mérge. Jöttek a hirek felgyujtott házakról, a melyekben atyafiai laktak, agyonlőtt férfiakról, a kik testvérei voltak, vér az ő véréből. Ugy tetszett neki, hogy csupa tüzláng az Oranje vidéke és éjszakánként házak égését látta, asszonyok és gyermekek sikoltozását hallotta. Egyre jöttek a szörnyü hirek onnan északról, minden nap uj halálhirt hozott. A halottak pedig neki mind kedvesek és drágák valának. Nem érezte már ekkor, hogy a háborut az övéi okozták és hogy tengernyi angol vér is hullott ki a Vál folyó vidékén. Azt érezte csak, hogy azokra akik neki kedvesek, halál és gyalázat szakad és hogy a kikötőbe érkező hajók egyre ontják magukból az angol katonákat. Frissen és sietve szálltak partra a szálas highlanderek és olyan volt mindegyik mint egy-egy fenyőszál a skót hegyek erdeiből. És jöttek a cifra huszárok, az elegáns tengerész katonák, a félelmes tüzérek és örömmel, önbizalommal, hetyke bátorsággal indult mind arra észak felé, elporni az ő népét.

Az angolokból ő csak az erőset, az egészségeset és büszkét látta, az övéiből pedig csak egy-egy megtört beteg foglyot, a ki elbeszélte neki, hogy lángban állnak a házak a Vál mentén és a lydit zöld füstje gomolyog a vadvirágos fensikokon.

Ilyenkor az apjára gondolt és a fivéreire, de mindenekfelett az anyjára és a hugára Ilyenkor sikoltani szeretett volna. A szive tele volt már a háborunak, a kegyetlenségnek a mérgével. Indulni akart fel északra, hazafelé, készen a dühös gyilkolásra, de a hajók még mindig ontották magukból a gőgös britt katonákat. És jöttek nagy ágyuk is, formátlan, gyilkos szörnyetegek és jöttek nagy szekerek halálos bombákkal terhesen és az ő szivébe csüggedés költözött és az izmait tehetetlen düh feszitette.

Puszta kézzel szeretett volna nekimenni a szuronyos soroknak keserü orditással: Én is ellenségetek vagyok, el akarlak pusztitani benneteket.

A dühe azonban elszállt és vak gyülölettel, de hidegen gondolkozott.

— Az én népemet végre is elnyomja az az irdatlan, nagy erő. Elfogy először az élelem, azután a puska, azután az ember. Én pedig nem akarom, hogy az én népem elfogyjon.

Hóditó, napoleoni akarat feszitette a lelkét. A teremtő, az alkotó erőnek ebben a felséges, kegyetlen nagy pillanatában fogantatott pusztitó, nagy eszméje.

Nézte a kisérleti telepeit, a hét zárral lepecsételt pusztitó erőket: a pestisnek, a hagymáznak a tenyészetet. A szürkés közönséges kocsonya ezer halált rejt magában,

a pusztulásnak leküzdhetetlen, soha nem látott erejü démonát.

— Ezt a démont fogom én szabadjára ereszteni, hogy elpusztitsa az én népem ellenségeit.

A kegyetlen erőnek részeg, szinte kéjes mámora vett erőt rajta. A tudás, melyet avval az esküvel szerzett meg, hogy az emberek gyógyitására fogja felhasználni, arra való volt most csak, hogy pusztitsa az embereket. Hozzáfogott, hogy elinditsa a halál legbuzgóbb szolgáit, a pestist és a tifuszt. A mikroszkópon villogó szemmel nézte egy ideig a zselatin-tenyészetet: a rombolás pokolbirodalmát. A bakteriumokban, a pálczaalaku szörnyetegekben, a gyilkos és legyőzhetetlen apró lényekben gyönyörüsége volt most.

— A forró nap épen nekik való; egy óra alatt egy-egy millióra szaporodik mindegyik.

Agya megzavarodott. Elveszitette különböztető és itélő képességét, a gondolkozását egy eszme fogta el: kiirtani népének ellenségeit. Egy lapos tányérba tejet öntött és a zselatin-tenyészetből hozzávegyitett egy keveset. A tányért azután kivitte a forró napra a csatorna mellé és várt.

A patkányokat várta, szövetséges társait a halál terjesztésében. És a patkányok eljöttek és elfogyasztották a tejet. És visszamentek azután a csatornába, hogy szétvigyék a ha-

lálos mérget a rothasztó forróságban sinlődő városban.

. . . Öt nappal ezután látta meg Pál az első döglött patkányt. És egy hét mulva megbetegedett két ember és mikor meghaltak, kiderült, hogy a pestis ölte meg őket.

— Kezdődik, gondolta Pál.

És később, hogy nézegette haláltvivő, mikroszkopikus szolgáit, a pálcaalaku, gyilkos fenevadakat, tulhevült forró agyának viziója támadt.

Látta magát, a mint a kutakat teliti meg gyilkos méreggel, milliárdnyi pusztitó lénynyel, a mint, senkitől nem gyanusitva járkel az ő népének ellensége között és nyomában hozza a döghalált, a hagymázt. Látta magát, a mint kacag azon, hogy a szörnyü vészt fel akarják tartóztatni, meg akarják szüntetni tudós orvosok, nem is sejtve, hogy van valaki, aki épen az ő tudományukkal felfegyverkezve a k a r j a, hogy a vész kiirtson mindenkit. Látta, a mint terjed a döghalál lomha feketeséggel és rémület fojtogatja a gőgös britteket. Látta, hogy a daliás highlanderek eldobják fegyverüket és menekülnek a pestis elől, látta, a mint a cifra huszárok lovuk szügyébe vágják sarkantyuikat és menekülnek, látta, a mint a félelmes tüzérek gyávákká és sápadtakká válnak és ijedten szökdösnek el ágyuiktól . . . és Dél-Afrika egy nagy temető, a melyben az ő népe az ur . . .

ÉJJEL AZ UTCÁN.

Horvát, az ujságiró cinikus, erős legény volt. A mikor irni kezdett, azt jósolták róla és arról álmodott ő is, hogy az örökkévalóság számára fog irni valamikor. Hosszu éjjelezések után azonban idővel ugy találta. hogy a versek megmosolyogni való naivságok és a kötetlen beszéd általában nem méltó tiszta, világos agyvelejü emberhez. Akkor cikkeket irt különféle lapokba, a melyekért jól fizettek, mert kegyetlen, szikrázó erejü irások voltak ama cikkek. Általán minden hónapban egy-egy párbajt vivott Horvát, a mit ő mulatságosnak talált. Karrierjének — a mint mondta — hasznára vannak ezek a lovagi tornák és azonkivül a vér, a csurgó. sötétpiros vér némi kellemes izgalmat, változatosságot, szint hozott életébe. Ő maga sértetlenül került ki mindig mérkőzéseiből, mert az izmainak hatalmas férfierejét semmiféle éjjelezés, szerelmi kicsapongás nem tudta tönkre tenni. Lelkére nézve fáradt volt ugyan és kimerült és unta

és utálta a földi dolgokat, de hatalmas melle és tüdeje, karja, dereka: egész óriás, paraszt erejü fizikuma friss, egészséges és ép maradt.

Az asszonyokkal különösen volt Horvát. Szerette őket, mert cinikus lelkében volt valami minden kesernyéssége mellett is a rokoko gavallérok asszonyimádásából, de megunta őket hamar, órák söt percek alatt és mire az ölelésig érkezett, már csak a lekötöttség, az unalom és a tehetetlen vágyakozás maradt meg benne. A mint maga mondta, arra volt talán itélve, hogy soha se találja meg az i g a z i t. Bár ekkor még csak huszonnyolcz éves volt és számos évei voltak hátra.

Horvát egy napon gyászjelentést kapott. A gyászjelentésben az foglaltatott, hogy Bánné meghalt. Horvát nem is próbált elérzékenyedni. Kezébe vette a fekete keretes papirt és mindössze ennyit mondott:

— Bánné, szegény Bánné . . .

Ez a Bánné szeretője volt Horvátnak. Abban a kis városban lakott, a hol az ő édes anyja és igy minden évben hatszor-nyolcszor találkoztak. A Horvát fanyar lelkében ugyanis egy maradt édes, üde és tiszta, az édes anyja iránti szüzrajongás, hódoló, gyengéd, meleg szeretett. Minden esztendőben otthon töltött két-három hetet, a mikor tehette, hazament pár napra és igy rövidesen szeretője lett Bánné, a ki szomszédja volt az édes anyjának. Bánné fehér,

gyenge asszony volt, a kit imádott és dédelgetett az ura, a ki azonban meg nem értettnek és szerencsétlennek érezte magát a hangosszavu, cigányképü, parasztos, kis kövér ember mellett. Horvát három jó szót alig mondott neki és már a karjaiba omlott. A férj nem is sejtette a dolgot és szinte alázatos tisztelettel bánt Horváttal, a kinek a barátságát nagy kitüntetésnek vette. A mi ügyes-bajos dolga volt, abban Horváttól kért támogatást, söt ha a fehér, beteges kis asszony szeszélyeivel nagyon megkeseritette az életét, akkor is Horvátot kérte, békitse meg a feleségét. Hüséges kutyatermészete volt Bán Tamásnak, a ki ugy látszott arra van rendelve, hogy nagy vagyonával, nagy jóságával és tehetetlenségével mások eszköze legyen életében.

Félórai lelkitusa után sikerült legyőznie magában azt az undort, a melyet majd minden igazi ujságiró a levélirás iránt érez, és odavetette ezt a néhány sort a papirra.

Nem is próbállak vigasztalni édes Tamásom. De szeretettel és részvéttel gondolok rád és elvárom, hogy ha csillapul a fajdalmad, eljössz hozzám. Felejteni azt, a ki elköltözött, ugy sem lehet, de tartozol magadnak azzal, hogy kiragadd magad a csüggedésből.

A mikor ujra végigolvasta a levelet butának és izetlennek talalta. Némi szégyenkezést is érzett a miatt, hogy ő biztatja az

immár halott, kicsi, fehér asszony férjét arra, hogy jöjjön csak, jöjjön a nagy városba felejteni, járni éjjeli mulatóhelyeket, ölelgetni rikoltozó, pezsgőpusztitó leányokat. Mivelhogy, ha Bán meglátogatta őt, ezt cselekedték mindig: gyönyörüségére a kövér, parasztos kis embernek, a kit nagyon boldoggá tett a Horvát társasága és a ki ilyenkor szórta a pénzt.

A halott asszonynak különben — ugy érezte — nem maradt adósa. Az ideges kis teremtésnek nagy, ismeretlen nagy boldogságot szerzett és az asszony minden héten két-három epedő, hálás, szerelmes, forró levelet irt neki, hogy jöjjön már, jöjjön már haza, ő hozzá. A viszonyuk első hónapjaiban féltékenykedett ugyan valami szinésznő miatt és visszakövetelte töle összes leveleit, de később megelégedett avval, hogy Horvát abban az időben, a melyet otthon tölt, osztatlanul az övé.

Egy pillanatig aggódással gondolt most Horvát a visszaküldött levelekre, hátha a Bán kezébe jutnak, de azután megnyugodott: hiszen később, a mikor kibékültek, megállapodtak abban, hogy az asszony elégeti szerelmük ez irott bizonyitékait. A Bánnak irott levelet boritékba tette hát és nyugodtan adta a postára. Azután elindult a szerkesztőségbe, ahhoz a lármás, szemtelen, krajcáros kis ujsághoz, a melynek mások között jó pénzért hetenként két-három vezércikket irt.

Némi borongó melankóliától nem tudott szabadulni. A mikor a szerkesztő igy szólt hozzá:

— Verj végig Bolgáron, a Központi Bank igazgatóján, ezt mondta rá:

— De hiszen az becsületes ember.

A szerkesztő, a ki szakállas, rut és gyáva fráter volt, bámulva, kissé durván fakadt ki:

— Mi közöd hozzá!

— Igaz, gondolta Horvát és nem tudta mért érez némi gyengédséget, némi meleg elnézést Bolgár iránt, a kit alig látott egyszer-kétszer.

Hozzáfogott az iráshoz. Valósággal gyötrődött, mig az első szavakat leirta. Nehéz kinnal, keservesen irta a sorokat.

De azért keményen, formásan, szinte suhogva sorakoztak a szavak egymás mellé és olyan volt minden sor, mint egy-egy korbácsütés. Neki magának is tetszett a lázadó erejü, forró igazságu irás, de mikor elolvasta, ezt gondolta:

— Ezért megint verekednem kell.

Nem is volt meglepetve, a mikor másnap két ur jött a lakására és Bolgár nevében elégtételt kért töle. Udvariasan és nyugodtan nevezte meg a megbizottait és nyugodtan, elegánsan, virággal a gomblyukában ment el egy nap mulva abba a vivóterembe, a hol a párbaj volt. A szolgák ismerősen üdvözölték. Nyugodtan vetközött le és próbálgatta az izmait. De valami zavarta. Különös-

elfogultságot érzett az ellenfelével szemben, sajátságos idegességet. Bosszankodva gondolta: csak nem félek talán?

A mint ránézett a vékony, didergő emberre, megnyugtatta magát: nem fél. És a mint az igazgató sápadt arcát, reszkető ajkait, egész félelemtől vonagló testét látta, egyszerre eszébe jutott, mért érez olyan különösen ez iránt az ember iránt. Látta ezt az embert egyszer, valamikor régen, sétálni egy őszhaju, meleg tekintetü asszonynyal. Az asszony anyja volt Bolgárnak, rátámaszkodott a karjára és nézte a fiát az anyák áhitatos, szerelmes, boldog és hálás pillantásával.

Ez az ember épen ugy fia annak az öreg asszonynak, mint ő annak a másik szent öreg asszonynak, az ő édesanyjának. Ezért az emberért most épen ugy reszket, fuldokol az édesanyja, mint az ő édesanyja fuldokolna, ha tudná, hogy élês karddal áll szemközt. Erre az emberre épen olyan büszke az édesanyja, mint ő rá az övé...

Alig tudta visszafojtani indulatrohamának a könnyeit, hogy az édesanyjára gondolt a hitvány gyilkolásnak e percében. Szeretett volna odamenni az ellenfeléhez és bocsánatot kérni tőle.

A segédek azonban felállitották őket és kardot adtak a kezébe. Arra gondolt, hogy tönkretett, nevetséges, kacagni való alak, ha ez a vékony kicsi ember megvágja. Vér

boritotta el a szemét. Süketen hallgatta a vezényszavakat és cudar, dühös, elkeseredett haraggal ugrott egyet és vágott. Az ugrása olyan volt mint egy párduc-ugrás, a rohama összetörő, legázoló. A hogy megállott verejtékcseppek gyöngyöztek a homlokán. Azt látta, hogy az ellenfelének vér csurog le az arcán, de nem tudta, kapott e ő is vágást. Csak a mikor Bolgárt körülvették az orvosok és véres arcát mosták, akkor érezte, hogy nincsen semmi baja.

A segédei örvendve szorongatták a kezét. Fáradtan mosolygott. Halálos kimerültség ólmozta meg a tagjait és szégyenkezett. Idegesen, bosszankodva öltözött és sietett el, mert mikor ránézett a véres, sápadt emberre, a ki fájdalmasan sziszegett, hogy az orvosok a sebét varrták, ujra meg ujra arra gondolt, hogy fog zokogni ennek az embernek az édesanyja.

A napos, ragyogó utcán sem tudta viszszakapni a rendes kedvét. Fájdalmas zavart érzett és szégyenkezve vallotta be magának, hogy lelkifurdalás gyötri. Valami jót, valami nagy jót akart tenni, hogy visszanyerje a nyugalmát. Ha máskor, ritkán ilyen lelki zavarai voltak kikószált a külvárosba és kinzott állatokat, kutyákat, madarakat vásárolt. A madarakat szabadon eresztette, a kutyákat pedig megtisztittatta és elajándékozta olyan helyre, a hol biztosan tudta, hogy jól bánnak velük. Ma azonban az ál-

latok nem tudták volna visszahozni a kedvét. És ekkor eszébe jutott Irén.

Irén szinésznő volt. Kicsi, harmadrangu szinésznő, de bájos, illatos nőcske, a ki a maga kocsiján járhatott volna, ha akart volna. Azonban szerelmes lett Horvátba. És csak ő neki élt naivul, bolondul, könyörögve és megalázkódva.

Horvát szerette is egy napig, két napig, egy egész hétig, akkor azonban megunta és udvarias szavakban, de keserny és, gyilkosgöggel jelentette ki neki, hogy nem fogadhat el olyan szerelmet, a melyért nem fizet meg. A kis szinésznő azonban csak szerette tovább, imádta remegve, alázatosan rabszolgamódra.

Ha jókedve volt, mondott neki Horvát néhány kedves szót, megsimogatta az arcát, meghivta magához egy estére. Irén ilyenkor boldog volt. De legtöbbször sértőn, cinikusan magyarázgatta neki, milyen ostobaságot követ el, a mikor a kaméliás hölgy romantikus és nevetséges szerepét játssza és hogy keresnie kellene egy gazdag barátot, a ki meg tudja őt fizetni. Irén ilyenkor zokogott.

Igy éltek az ujságiró és szinésznő: Horvát bosszankodva, kelletlenül, legtöbbször ugy érezve, hogy terhére van a szerelmes lány, a lány meg alázatosan, könyörögve, legtöbbször a zokogás küszöbén, de néha-néha üdvözülten a boldogságtól.

Horvátnak, hogy lelkifurdalások gyötörték, igy jutott eszébe Irén. Nagylelküen azt gondolta magában:

— Elhivom magamhoz és azt mondom neki, hogy alapjában véve nagyon szeretem.

II.

Bán a szegény kövér kicsi Bán keservesen zokogott mikor a feleségét temették. Primitiv, szük kis lelkében derengett ugyan valami halvány fénye azoknak az élvezeteknek, a melyek rá várnak független, korláttalan, második legényéletében kiszabadulva a fehér, kicsi asszony, makacs, siró zsarnoksága alól, de ezt önmaga előtt is eltagadta és a gyász temetői napján zokogott becsületesen, őszinte igyekezettel és hittel.

A Horvát levelének megörült, mikor a temetésről hazajövet megtalálta. Alantos, kicsi életében a fehér, érzékeny asszonyon kivül az emelkedettséget Horvát képviselte, a ki meghallgatta az ő együgyü beszédeit és nyugodt felsőbbséggel és elnézéssel magyarázgatta neki azokat a dolgokat, a melyeket nem értett. Szerette Horvátot és bámulta világos, hideg eszét, a mit ő nagyságnak vélt. A Horvát levele egyszerre meggyőzte őt arról, hogy el kell otthonról mennie. Készült az utra rögtön, sietve és csak a felesége holmijaitól, bájos apró limlomjaitól bucsuzott kissé erőszakolt érzelmességgel. És ekkor megtalálta összegyüjtve, csókok

nyomaival az asszony szerelmes, epedő forró leveleit, a melyeket Horváthoz irt és visszakért egy féltékeny pillanatban. A leveleket nem égette el az asszony.

Bán lelkét nagyon megzavarta ez a felfedezés. Megértette ugyan alázatos, szegény elméjével, hogy az asszony és Horvát, az a két lény, a ki legközelebb állott hozzá, többre becsülte egymást, mint őt, de most a temetés után, a mikor épen megzokogta. elsiratta a feleségét, ugy hatott rá ez a felfedezés, mintha meggyalázása volna a fehér, tiszta, halott asszonynak.

Indult fel a nagy városba Horváthoz. Zavaros volt előtte, mit fog majd neki mondani. Ugy érezte: lehet, hogy elébe áll és csak a leveleket mutatja neki zokogva, keservesen zokogva, de lehet, hogy torkon ragadja, torkon ragadja bosszuálló, veszett erővel.

Éjjel tizenegy óra volt, a mikor Horvát lakásához ért. Remegve, elfuló lélekzettel csengetett. Az ajtót Horvát nyitotta ki. Bán Tamás semmit sem tudott szólani.

— Te vagy Tamás, szólt Horvát meglepetve. Okosan tetted, hogy eljöttél feledést keresni. Gyere be édes Tamásom. Senki mást nem bocsátanék be, de téged még ilyenkor is szivesen látlak.

Bán meg volt zavarodva. Azt hitte, hogy Horvát mindjárt tisztában lesz vele, ha őt látja, hogy megtudta, megtudta azt a bor-

zasztó, azt a rettenetes dolgot. Igy csak ment Bán után be a lakásba. Két szobából állott a lakás. Egyik dolgozószobája volt Horvátnak tele könyvvel, vivókarddal, pisztolylyal, a másik a hálószobája.

Az első szobában teritett asztal volt elfogyasztott vacsora nyomaival. Pezsgős üveg állott az asztalon. Az egyik karosszékben pedig kipirult arccal, csillogó szemekkel, boldogan, Irén ült.

Horvát bemutatta Bánt. Irén kedvesen intett neki és Bán ügyetlenül, bambán állott. Teljesen elkábitotta ez a helyzet: a pezsgős üveg, a mosolygó leány és Horvát, a ki nyugodtan és szokott fölényével bánt vele.

— Ülj le édes Tamás. Vacsoráztál már. Igen? Igyál akkor velünk néhány pohár pezsgőt.

Bán, a ki nem birta az italt és nagy ritkán ivott, bután hajtotta fel a poharat. Horvát ujra töltött, beszélt nyugodtan, vidáman, a leány mosolygott, a fekete ruhás kövér ember pedig nagy keserüséget, tehetetlen, siró bánatot érzett. Hogy ime alig tétték földbe az asszonyt a kivel őt csalta meg, már másik nővel mulat Horvát és nyugodt és vidám és szerelmesen karolja át a leányt. De gyáva volt a kövér Bán és nem tudott szólni. Még visszautasitani sem tudta a pezsgőt, csak nézte Horvátot és a leányt és ivott, sőt koccintott.

Négy pohár pezsgőt ivott csak, de mivel

nem birta az italt és nem volt hozzá szokva és mivel amugy is zavart és kábult volt, teljesen elveszitette a józanságát. Ült egyideig csendesen, bambán, de azután Horváthoz fordult és fenyegető, siró, panaszos elcsukló hangon mondta:

— Tudok mindent . .

Horvát meglepetve nézett rá.

— Mindent tudok, folytatta siró nyöszörgéssel a részeg ember. Itt vannak a levelek. Itt . . . Az a drága, jó asszony kinn van a temetőben és te itt dorbézolsz mással. Nem szégyenled magad ?

Horvát egyszerre tisztában volt mindennel. Kellemetlen volt neki a felfedezés, de a hitvány, kicsi részeg embertől semmit sem tartott. söt megmosolyogta a kifakadását, a mit háromszor négyszer ismételt: nem szégyenled magad ?

A leány kitágult szemmel nézte a részeg embert és ijedten kutatta a Horvát arcán szavainak a hatását. Hogy fanyar, beismerő mosolygást látott, fájdalmasat dobbant a szive.

Horvát nem tudta mit csináljon Bánnal. Csak most akarta valamiképen lerázni a nyakáról, másnapra azután kigondolt volna valami kibuvót. A mikor Bán elhallgatott egy perczre a nyöszörgésével, töltött neki, Lenézéssel és magát is gunyolva mondta:

— Hát igyál csak azért édes Tamás

Bán megint zavartan fogta a poharat és

ivott. A siró panaszból azonban a haragba ment át lassanként.

— Ölelted, csókoltad a feleségemet, a ki most a temetöben van és máris dorbézolsz itt evvel a lánynyal?

Irén felé közeledett. Horvát rutnak és ostobának látta a helyzetet, de különös, csuf érdeklődéssel várta, mi lesz a dologból. Bán megfogta az Irén kezét és bárgyun ismételte:

— Ezzel a lánynyal.

Meg akarta ölelni Irént. A leány sikoltott. Horvátban ekkor már felülkerekedett a rutban való kéjelgés, a rosszban való gyönyörködés. Hidegen és közönbösen akarta végig tanulmányozni a jelenetet. Rákiáltott a leányra:

— Csókold meg Irén.

A leány azonban nem engedelmeskedett. A részeg ember erőszakosan átkarolta de egy taszitással sikerült tőle megszabadulnia. Látta, hogy Horvát hideg arccal nézi a dolgot, és tőle nem várhat védelmet. Beszaladt két ugrással a másik szobába és magára zárta az ajtót. A részeg Bán nekivadulva döngette az ajtót.

Horvát kacagott. Az emberi silányság mindig a saját maga kiválóságát juttatta eszébe, a saját magasabb rendüségét éreztette vele és a hitvány, kövér, részeg Bánban kegyetlen gyönyörüsége volt.

De mégis hidegség futotta el a szivét

és nem tudta, mit csináljon. Nem akarta bántani azt az embert, a kit amugy is megcsalt már. Gyors elhatározással ott hagyta hát a részeg Bánt, hadd döngesse az ajtót. És a leány, védje meg magát, a hogy tudja. Vette a kalapját és elment. Kivülről bezárta a lakás ajtaját. Nyugodtan, közömbösen ment le az utcára és azon gondolkozott, hol töltse az éjszakát. De a hogy véletlenül az utolsó két napjára gondolt, nagyon is érézte az élete durva, rut, harmoniátlan és mindenekfölött céltalan voltát. A sok szenny, a miben él, a torkát fojtogatta. Eszébe jutott az édesanyja is. És éjjel az utcán, fájdalmas, nagy egyedülvalóságában könyezni kezdett.

ASSZONYOK.

A szolgák még a vastag szőnyegeken is lábujhegyen lépdegeltek. A hivatalnokok, a kik szürke irodai kabátban, nagy papircsomókkal fontoskodva jártak-keltek a folyosón, néha benéztek a pazar fénynyel, butorozott előszobába és megkérdezték:

— Vége már az ülésnek? Három szolga is válaszolt sietve, halk, susogó hangon.

— Még nincs.

Benn a gyülésteremben a Magyar Gazdasági Bank igazgatósága ülésezett. Együtt voltak az összes igazgatók: Pénz Istennek, papjai, az arany borju alázatos, áhitatos szolgái, a kik sóváran, emésztő vágygyal lihegtek pénz, mindig csak pénz, pénz után. Az óriási bank bonyolult ügyeihez semmit sem értettek voltaképen. A nevüket fizettették meg csak számos, sulyos ezer forintokkal esztendőnként és a nevöket irkálták alá különféle irásoknak. Két gróf is volt közöttük, hideg, gőgös grófok, a kik azonban megszelidültek. demokratáskodtak, zsidókkal

barátkoztak, hogy tantiémekhez, zuhogó, bőséges aranyáradathoz jussanak igazgatóságuk révén. Nagyképü komolysággal hallgatták mindannyian a Simon Pál beszédét, szóltak is néha-néha, kérdezgettek, mintha értenének a dolgokhoz, bár voltaképen semmit sem érdekelte őket a mód, az eszköz, a sulyos agymunka, a keserves komisz fáradság, a mely a nagy tantiémeket megszerzi nekik. Csak az eredmény a pénz, a pénz érdekelte mindannyiokat — grófokat és nem grófokat, a kik Simon Pálnak, az elnökigazgatónak az előterjesztéseit hallgatták. Biztak benne, hittek benne csodáltálták és lelkesedtek érte, mert ugy tetszett nekik, hogy ő az atkotó, a teremtő, a ki pénzt tud kifacsarni a kőből is, a ki korlátlan ura és parancsolója a pénznek, a mely bőséges áradatban zuhog feléjük parancsszavára. Künn a nagy bank ötszáz apró hivatalnoka görnyedt velőemésztő, égető munkában hitvány rabszolgabérért, a forró munka dija pedig nagy aranyfolyamban oda ömlött az igazgatósági terembe, az ő zsebükbe, az ő szolgálatukra, kényelmükre és örömükre. Néha kegyelmesen fizetésemelést szavaztak meg nehánynak az ötszáz apró hivatalnok közül.

Simon Pál beszélt. Kemény feje mintha kőből lett volna faragva, mozdulatlan volt. De a széles, sötét homlok mögött óriási munka folyt. Hideg, egyhangu szavai, óriási

koncepciókat festettek meg, az arany tündöklő fényében. Nagy börzemüveletek, vakmerő rablóhadjáratok terve bontakozott ki a pénzvágytól remegő igazgatók előtt, a kik végre elhallgattak teljesen és csak néma elragadtatással bólogattak a fejükkel.

Simon Pál husz esztendővel azelőtt került be a bankba. Praktikáns volt, jelentéktelen, ostoba kis praktikáns, a kinek négy hónapi ingyen munka után szavaztak meg huszonöt forint havi fizetést. Akkor látta, hogy a pénz, a melyet naivul és tudatlanul a fiatalság gőgjével lenézett, hogy a pénz az erő, a hatalom, a dicsőség és a mi legfőbb a függetlenség. Kemény agyát nekivetette akkor a munkának és tizenöt év alatt királya lett a pénznek, korláttalan uralkodója. Igazgató lett és nagy hatalom a tőke világában; a pénz vásárán a börzén, a kire istenfélő tisztelettel néztek apró ügynökök, kicsi galopinek, a kinek a szeme pillantását lesték és a szavait kinyilatkoztatásnak vették, a ki állott rendületlenül, változatlan, egykedvü arccal a legnagyobb viharok a legpusztitóbb harcok közepette, mint egy szirt. A kinek az előszobájában nagy urak várakoztak alázatos kérésekkel.

Simon Pál lelke változatlan maradt azért. Lenézte a pénzt és csak a függetlenséget szerette és üres óráiban forradalmár volt. Lázongott a társadalom aljas, hilvány törvényei és kötelékei ellen és a rombolás

vágya szinte megfojtotta néha A mint növekedett a pénze és a hatalma, egyre nöttek romboló indulatai is és a hideg ember, a ki korrekt öltözködésével és korrekt modorával mintaképe volt a nyugodt eleganciának, lelkében dühös sansculotte-tá vált. Viselkedésében és tetteiben megtartott minden korlátot és törvényt, de lelkében lerombolt és széttiport minden isteni és emberi rendelést.

Gazdagságának első esztendejében mohón élvezett minden gyönyört, a mely csak gazdag embereknek jut osztályrészül. Versenyistállót tartott és primadonna-szeretői voltak, pezsgős lakomákat rendezett és számlálatlan százasokat adott a cigánynak, előkelő kaszinókban játszott baccarat-t és a nagy város minden bünös, titkos névtelen és tiltott gyönyörébe belekóstolt. Azonban mindent megutált és abbahagyott. A ragyogó szenny, a tündöklő, buja, piszok, az aranyos romlottság végre is utálatos alapjában és ő nem találta meg benne még azt sem a mit keresett: minden törvénynek felséges lenézését, isteni kigunyolását, megkacagását.

Arra gondolt, hogy megházasodik. De a lelke nyomban fel is lázadt az ellen, hogy örökre odakösse magát valakihez, képmutató, társadalomnak tetsző, hazug kötéssel, a melyet még csak a hóditó, ellenállhatatlan szerelem sem tesz menthetövé és eltagadhatóvá. A lekötöttség gondolata ellen

is fellázadt, tiszta szerelmet és együttélést kivánt volna házasság nélkül. És a mint egyre gyült a pénze, egyre dagadt a hatalma, mindjobban tisztán állott előtte minden földi dolgok hitványsága és hiábavalósága. Nagy eseményeket irányitó, nagy szenzációkkal terhes életéből mégis egyre jobban vágyódott tiszta nyugalmas, családi élet után, a melyet megmosolyodott hajdan, de a melytől most csodás gyógyitó, üditö hatást, várt.

Hosszu éjjeleken át töprengett azon, mit tegyen. Nem volt szerelmes és visszaborzadt attól a gondolattól, hogy valami időre szerelmes indulat, rábirhatná, hogy egész életére odaadja a függetlenségét. Nem is hitt képesnek semmiféle nőt arra, hogy teljesen kiegészitse az ő lázadozó, töprengő lelkét, hogy neki mindenben, mindenkor, mindenütt méltó társa legyen. Az életének, az idejének a fölöslegét, a munkátlan órákat, a töprengés perceit akarta elviselhetővé tenni egy becsületes, tudatlan, de őszinte és szerető női lélekkel, egy bájos, tiszta üde asszonynyal.

Margit ekkortájt lett árva. Margit a bank egy öreg szolgájának a lánya volt. Mikor az apja meghalt rokonokhoz került, a kik szegények voltak és hitványak és el akarták adni a lányt. Simon Pál megvette Margitot. Megvette gondolkozás nélkül, nagy pénzért, készpénzért és a lány két nap

alatt meg is szerette Simont. Mert a lány is szegény volt és abban a levegőben, a hol felnövekedett különös fogalmak voltak a morálról. Ott a pinceszobák és a házmesteri lakások félhomályában ugy gondolkoznak, hogy jobb egy nagy ur szeretőjének lenni, mint egy szegény embernek. A mi pedig a férjhezmenést illeti, hiszen azután épen ugy férjhezmehet a lány. És közben még vagyonra is tehet szert. Mindenekfelett pedig jobb egy nagy ur szeretőjének lenni, mint kézről-kézre adatni. Simon ezenfelül gyengéd is volt, a lány szivét kereste. És megtalálta. Margit, a ki karcsu, szőke nő volt, elvakult, imádással szerette a hatalmas embert, a kinek a nagysága és ereje bámulatba ejtette és a kit mindenhatónak vélt.

A liget körül, nagy kertben volt a házuk. Margit előkelő, uri asszony lett lassanként, tanult, megfeszitett fáradtsággal, hogy tessék urának és parancsolójának, a ki tartott ugyan egy kétszobás rideg legénylakást, de minden szabad idejét nála töltötte. Margit nem érezte magát megalázottnak azért, hogy ő titkon, lopva, törvény kötése nélkül felesége csak Simonnak, hanem csendes és boldog, hóditóan szép asszonynyá lett. Mivel Simon nem tette törvényesen feleségévé, ő nem is kivánkozott törvényes feleségévé lenni. A mikor pedig gyermekük született, ugy érezte anyaságának felséges büszke-

ségét, hogy glória ragyog a homloka körül.

Mikor már két esztendeje volt Margit az övé, Simon találkozott Verner Olgával, a kit lánykorában, tiz esztendővnl ezelőtt, mikor még jelentéktelen kis hivatalnok volt feleségül akart venni. Fekete, cigány-szépség volt a lány és nem ment feleségül a szegény Simonhoz, pedig szerette. Férjhez ment egy férfiuhoz, a kit nagyon gazdagnak hitt. Pár esztendő mulva meghalt a férfiu és kitünt, hogy semmije sincs. Verner Olga ekkor több esztendeig nyomoruságos életet élt. Senkije nem volt és maga akarta megkeresni a kenyerét. Némi éhezésektől eltekintve ez sikerült is. Azonban, a hol csak alkalmazták hitvány pár forintnyi bérért a szép Verner Olgát, munkaadók és főnökök, még ha apró silány szatócsok voltak is, szerelmet kivántak tőle. Mindenfelől aljas indulattal, becstelen, buja vágygyal tódultak felé a férfiak, durván követelve, szabad prédának tekintve a szegény, szép asszonyt. Esztendőkig küzdött Verner Olga. És a mikor már volt nevelőnő és gépirónő, miután alkalmazva volt füszeres boltban és dohány-gyárban és miután eltelt a lelke keserüséggel és utálattal az indok, mohó férfinép ellen, a mely éhesen rohanta meg, elment egy napon Simon Pálhoz. Huszonnyolc esztendős volt ekkor Verner Olga. Pompázó, tüzes asszonyszépségét csak

ragyogóbbá tette az idő és nem ártott meg neki a nyomoruság sem. Verner Olga igy szólt Simon Pálhoz:

— Simon Pál! Tiz esztendővel ezelőtt maga hajlandó lett volna feleségül venni engemet. Elég ostoba voltam másnak a feleségévé lenni. Azóta megtört a nyomoruság és a büszkeség kiveszett belőlem. Fogadjon el most szeretőjének Simon Pál. Szatócsoknak a szeretője nem akartam lenni, azért jutottam nyomoruságba. A maga szeretője szivesen leszek. És azt mondom magának Simon Pál, hogy veszit vele, ha elküld, mert én még mindig szeretem magát. Mert szeretem, épen azért nem jöttem magához csak most, a mikor már üz a nyomoruság.

Simon Pál gyönyörködve nézte a feketeszemü asszonyt és gyönyörüséggel hallgatta lázadó beszédet. És igy válaszolt neki:

— Verner Olga! Nekem van már egy asszonyom, a ki sok örömet és boldogságot szerzett nekem. Azonban én is szeretem magát még mindig Verner Olga. És ha beleegyezik abba, hogy az életemet kettőjük között megosszam, legyen a szeretőm Verner Olga!

Verner Olga igy lett szeretője Simon Pálnak. Messze Margittól rendezett be neki pompás lakást és hivatalos bevallott szeretője, a kiről a világ is tudott, ő lett. Vele kocsizott a korzón, vele járt szinházba, vele élte át a viharos, perzselő szerelem

minden forró gyönyörüségeit. Margit a gyermekét gondozta, nem tudott semmit a Verner Olga létezéséről és alázatos, szerelmes megnyugvással törődött abba is, hogy Simon csak minden második napját tölti nála.

Igy élt Simon Pál, a bankigazgató, a forradalmár, lenézve a törpe, gyenge, gyáva és képmutató társadalmat.

. . . Az igazgatóság ülése, a melyen szakadatlanul beszélt, vége felé járt már. Néhány apró részletkérdés volt még hátra, a mikor elakadt a szava. Az a rosszullét, a mely egész nap kinozta, most legyürte végre. Agyában nehéz kalapácsok ütését érezte. Szeme elhomályosodott és szürke arccal dőlt hátra a székében. Sötét fátyolon át látta még egy pillanatig a reá meredő mohó arcokat, a pénz sovargásával rutakat, de azután sötétségbe hullott minden és elvesztette az eszméletét.

Az igazgatók riadtan, gyávän ugráltak fel. Még a hideg grófok is elvesztették nyugalmukat, hogy megdőlni látták azt az embert, a kit rendithetetlennek, hatalmasnak és öröknek hittek, mint magát az Alkotót. Össze-vissza kiabáltak, futkostak vizért, szolgáért, orvosért.

Valahonnan előkerült egy orvos. Megvizsgálta az eszméletlen Simont és megnyugtatta a pénz remegő vezérkarát: nem, nem hal meg mindjárt Simon, csak épen tifusza van.

Az igazgatók eloszlottak hát lassan, borongva és közhelyeket mondogatták az elmulasról. Csüggedést és csalódást éreztek, mert ugy tetszett, az arany folyása nem lesz már ezentul olyan bőséges, olyan biztosan feléjök irányuló, mint eddig volt.

Simon Pált egyenesen a Verner Olga lakására vitték. Mindenki tudta, hogy legénylakása rideg és elhagyott és kényelem, bőség és gond csak szeretője lakásán vár rá.

Mikor elhelyezték Simont és a mikor Verner Olga tulesett első kétségbesésén, arra gondolt, hogy most megfoszt egy másik asszonyt attól, a mi megilleti. Margithoz kellett volna azon napon mennie Simonnak és a fekete asszony most, a mikor ugy érezte, hogy talán a halál közeledik barátja felé, becstelen, rut dolognak látta azt, hogy a másik asszonyt távoltartsa Simontól.

Elhivatta hát, bár némi féltékenység tette idegessé várakozását. A mikor azonban Margit, a szőke Margit könnyes szemekkel, félholtan a fájdalomtól megjött, egyszerre elmult minden féltékenysége. Okos asszony volt Verner Olga, alaposan ismerte Simont és meg tudta érteni, hogy az ő fekete cigányszépsége, szenvedélyes, lázas, viharos lelke és leigázó, uralkodó szerelme mellett a hatalmas, féktelen gondolkozásu Simonnak szüksége van a szőke Margitra, a kinek csupa odaadás, csupa lágy imádás és hódolat a szerelme.

Öleléssel és csókkal fogadta Margitot és gyengéden, kiméletesen megmagyarázta neki a helyzetet, felvilágositotta arról, ki ő maga és miért jut a Simon életéből egy idő óta csak minden második nap neki. Margit meg sem lepődött a dolgon. Simon igy akarta, hát igy van jól. Söt némi vonzalmat is érzett a feketeszemü asszony iránt, mert Verner Olga szeretettel beszélt Simonról és igy fejezte be nyugodt, okos szavait:

— Most együtt fogjuk ápolni.

A betegség rettenetes napjaiban megszerette egymást a két nő. A beszélgetéseiknek csak egy tárgya volt tulajdonképen: Simon Pál. De ők beszéltek róla hosszu napokon és éjszakákon át. A kiválóságát, a hatalmát, a jóságát bámulták és dicsérték egymásnak. A gondolkozásáról, a vágyairól, a szeszélyeiről beszéltek napokon át. És tisztán látták ekkor, hogy egyik sem veszit azzal, hogy a másikat is szereti Simon, mert mindegyiköknek más szinben mutatkozott. Mintha két lelke lett vo'na, mindegyiköknek más lelket árult el, más vágyakkal, más erőkkel, más kivánságokkal.

Söt némi hálát is éreztek egymás iránt. Mert mindegyik tudta, hogy csak azért juthat neki zavartalan, napfényes öröm, mert megvan a másik is, a ki kielégiti azokat a lelki vágyakat is, a melyek Simonban különben kielégitetlenül keserüséggé és haraggá válnának.

A gyermekről is kérdezősködött Verner Olga és Margit beszélt neki róla szent szerelemmel. És a tapasztalt Verner Olga, az idősebb, az okosabb a nyugodtabb, elvesztette ekkor a nyugalmát és pirulva, szemlesütve, zavartan mondta:

— Nemsokára én is . . . nekem is lesz . . .

Mikor végleg felgyógyult Simon, a két asszony, mielőtt az egyik jobbra, a másik balra ment volna, meleg csókkal, baráti fogadalommal vált el egymástól. Nem éreztek gyülöletet, vagy irigységet egymás iránt, nem éreztek, hogy a társadalomból kitaszitott, kitartott szeretői mindketten egy embernek, azt érezték csak, hogy szerető asszonyok ők és boldogok akarnak lenni és boldogitani akarják azt a férfit, a kit szeretnek.

PRÉDIKÁCIOK.

Májusi prédikáció.

Ma délután tavaszi délután volt. Az ég kéksége letépte magáról a barna felhőket, enyhe tavaszi szellők fujtak és temetési menettel találkoztam Fekete, komoly, siralmasan egyszerü temetés volt. A kocsin, a melyen ismeretlen héber ákombákomok voltak, ugy tetszett minden pillanatban fellebbenhet a fekete kárpit és a halott, a kit szállitanak kifelé a hideg és nyugalmas földbe, kijő egyszerre csak a függönyök mögül, a melyek illedelmes, uri házhoz való függönyök voltak, ide közénk a felpezsdülő, langyos tavaszi életbe. Minden változatlan maradt azonban, a halottat vitték tovább, az emberek pedig, a kik összecsoportosultak egy percre, röhögtek. Bántóan, durván, vérlázitó tudatlansággal röhögtek, mig a komoly, zárkozott menet vitte a halottat a temető felé.

A langyos, pezsdülő tavaszi délutánban végtelen csüggedés fogott el.

Mintha szent álmaimat az emberiség

megváltásáról, titkos reményeimet az emberi fajta jövendő boldogságáról, bizalommal teljes, nyugalmas várakozássá edződött tudásomat a világot megváltó eszmék diadalmas hóditásáról és beteljesülésről — mintha mindezt romboló gyilkos, cudar ütés érte volna. Rutnak és vigasztalannak láttam a jövendőt, hitványnak és szánalomra sem érdemesnek az embereket, a kik még azt sem tanulták meg, vagy azt is elfelejtették, hogy tisztelni kell a halált.

Tisztelni kell a halált: lehet belenyugodni előre, lehet félni tőle, lehet várva várni, de hozzá kell szokni és tisztelni kell. Foglalkozni kell vele gyakran, mert valóban a halál az élet tanitómestere. A halál gondolatának megszokása vagy jóvá, vagy erőssé, vagy bölcscsé tesz bennünket és nem szabad az élet örvényekkel teli vizére elindulnia embernek, mielőtt meg nem szokta a halál gondolatát. Nincs értékes agyvelő e nélkül és nincs nagy ember és nagy gondolkozó e nélkül. A minthogy a nagy gondolkozóknak, az emberi fajta legkiválóbb tipusaiknak, a kiket a faj szinte láthatatlanságba vesző csucspontjainak kell tekintenünk, egész életük avval telt el, hogy azt a viszonyt vizsgálták, a melyben az ember a halállal van. E körül forog minden, itt jutnak zátonyra a legnagyobb hajók: a tudomány és a hit. De ha nem is tudjuk a mivoltát, a halál mégis széditően óriási valami és tisztelnünk

kell, akár a boldog semmibe, akár az üdvösségbe, akár a kárhozatba visz.

Lehet komoly nyugalommal várni a halált, lehet félni töle és lehet várva várni. Itt az életben a legkisebb az értékük azoknak, a kik félnek töle, kisebb azoknak, a kik várva várják, igazán becses pedig csak az az ember, a ki nem fél töle és nem is óhajtja, de ha eljő, akkor fogadja komoly nyugalommal és bölcs egyszerüséggel. Azok a ripőkök, a kik röhögnek a halottas kocsi láttára, sütkérezvén a napfényben, azokból telik a talaj, a szemét, a trágya, a mely — ugy érzem ebben a percben elhajitva és megtagadva a szeretetről vallott minden tanitásomat — csak arra való, hogy belőle kinőjjön az emberi fajta virága, hogy kiemelkedjék az, a mit talán professzorosan, az emberi fejlődés csucspontjának nevezünk, a mit szegényes nyelvünkön közönségesen az átlagon felül álló embernek mondunk, és a minek a neve ama nagy germán felséges agyának egy termő pillanatában igy fogantatott: Übermensch.

A mire nem volt képes semmiféle zseni tanitása és semmiféle okoskodás, a röhögöknek ma sikerült: egy emberrel, a kinek a szive szeretettel és a boldogitás és megváltás forró vágyával volt tele, megutáltatták a népet, a tömeget, a csordát. Lehet, csak egy órára, egy napra, de lehet, hogy egy életre.

Ha eljönne a barnaképü halál és csendteremtő kezével végigsimitaná őket, hogy sikoltoznának, hogy vergődnének, hogy vonaglanának a röhögők, mint az eltaposott féreg, a mely esős nap után kibujik a földből és a melyre rágázol játszó gyerek czipősarka! . . . De a csüggedés azt hiszem egy igazsággal gazdagitott: azzal, hogy hitvány ember az, akármilyen nagynak lássék is, e ki nem foglalkozott a halál gondolatával, nem töprengett felette és nem nyugodott bele és hogy a kiválóság egyetlen kritériuma a halál megszokása, mert csak az tehet igazán jóvá, vagy erőssé, vagy bölcscsé.

. . . És ha azt mondja erre valaki, hogy ezek mind bus banalitások, én azt válaszolom előre, hogy az élet nagy dolgai, a legnagyobbak, a születés és az élet és az éhség és a szerelem és a halál alapjában véve szintén bus banalitások valamennyien.

Beszéd a teremtő szerelemről.

A házasság korlátozása Minesota állam törvényhozása — mint New-Yorkból irják — uj házassági törvényt alkotott, melynek értelmében elmebajos, tüdővészes s egyéb megjelölt betegségekben sinylődő polgároknak tilos a házasság. Hasonló törvényt akarnak életbeléptetni az Unió valamennyi államában. (Ujsághir.)

Arthur Schoppenhauer, a kinek elég jó neve van bizonyos körökben, pár évvel ezelőtt mondta ki ezt a keménynek és professzorosnak látszó, de alapjában gyöngéd, szép, és költői igazságot: A szerelem a természet cselfogása, minél tökéletesebb nemzedék teremtése czéljából.

A nagy pesszimista szinte biztatta a szerelmeseket ez igazságával: Szeressetek, nemcsak azért, mert szeretni szép és jó, hanem azért, mert szeretni bölcs dolog is egyszersmind. A lángoló csókok tüze teremtő tüz. Tüzzel és lánggal csókolni annyi, mint tökéleteset alkotni. Minden szerelem nélkül való csók pedig nemcsak dőreség, hanem

vétek is azok ellen, a kik utánatok jönnek és vér lesznek a ti véretekből. Ha a csókotokban szerelem van, majd a gyermekeitek szemében, arcán, izmaiban és agyában ott ragyog, ott duzzad a ti teremtő tüzetek. Csókoljatok vágy nélkül és korcs ivadék fogja siratni a szerelmetek hazugságát, hidegségét.

A jó öreg bibliának, a melyet szeretünk megmosolyogni, vannak egynémely huszadik századba való, természettudományos igazságai is. Nem mese az, hogy a fiak bűnhödnek az apák vétkeiért, csak azzal jöjjünk tisztába, mely vétkeket vesz ilyen szigoruan a természet, vagy — ha ugy tetszik — Jehova, mint a jámbor zsidók nevezik az ó testamentumban. A váltóhamisitó fia bizony nem bünhödik azért, hogy az apja másnak a nevét irta az ominózus sárga papirlapra, de a kik fiatalon beesett mellel, kicsiny agyvelővel, silány izmokkal járnak közöttünk, bizony az apáik vétkeiért bünhödnek. Bizony az apáik elkövették a legnagyobb, a legmegvetésreméltóbb és leghelyrehozhatatlanabb bünt, a vétkek vétkét: szerelem nélkül szerettek.

Minden fiatal párhoz, a mely oltár előtt áll, igy kellene szólnia a papnak: ha hiuság, érdek vagy kényszerüség hajt benneteket a házasságba, gondoljátok meg, hogy minden helyrehozható; a hiuság, az érdek, a kényszerüség legyözhető, elmellőzhető, de nincs

annyi könny, nincs olyan erős akarat, — a mely képes volna hideg csókjaitok szülöttét széppé és erőssé tenni.

A mi társadalmi rendünk hitványságának legkiáltóbb jele, az emberi fajta degenerálódásának legfőbb oka, hogy az a rémületes, nagy vétek, a melynek érdekházasság a neve, egyre terjed és alig tekintetik immár véteknek. A természet rendjét, a faji kiválás nagy törvényét hazudtolja meg, teszi semmivé a mi társadalmi rendünk. Igaz: az emberi kultura nem egyéb, mint a természet legyőzése, igába hajtása a mi szolgálatunkra, de a megmásithatlan törvényeket, a nagy, szent miszteriumokat nem szabad bolygatni, mert megkeserüljük a vakmerőséget. Vannak nagy aktusai az életnek, a testi világnak, a melyekben mindig állatiaknak kell lennünk. Borzad ezekkel az álszemérem és hipokrita szemforgatással a nevük hallatára is fi donc-t rikácsol, de minden világos elmének legfőbb kötelessége hirdetni, hogy a kultura hazudik néha, de az állati ösztön soha sem hazudik: hallgassunk tehát az állati ösztönre.

Nagyobb arculcsapás nem érhette volna a mi társadalmi rendünket, mint kideritése annak az igazságnak, hogy a törvénytelen szülöttek, a kiket bölcsen szerelemgyermekeknek nevez a népszokás, szebbek, okosabbak, kiválóbbak, mint azok, a kik törvény szentesitette viszonyból származnak.

Mi gondot forditunk mindenre, a mi

körülöttünk van: a virágainkat, a növényeinket ápoljuk, gonddal tenyésztjük, óriási fáradsággal nemesitjük a házi állatainkat, csak épen a legnemesebb fajtát engedjük belepusztulni a kulturába. Két évezred óta — épen a kultura miatt, a mely lehetetlenné teszi a faji kiválást — semmit sem fejlődött az ember. A régi görög és római testben is, szellemben is felülmulta a mai átlagembert.

Hol volnánk most, ha nemcsak a kiválás ereje működhetett volna szabadon és emelte volna folytonosan az emberi fajtát, hanem — mondjuk ki akármilyen bizarnak tetszik is a gondolat — tenyésztették volna az embert, ha valamely felsőbbség, a vénekből vagy talán az orvosokból, elősegitette és ellenőrizte volna a szaporodást, tapasztalattal és szeretettel, tudással, müvészettel és kitartással törekedve arra, hogy a nagy semmiből kihozza, hogy megteremtse a legszebb fajtipust, a tökéletesség körül járó embert.

A szerelem ugy is erre törekszik állandóan. Ha a helyett, hogy utját állta és ellene tört, az ugy nevezett társadalom és különösen az állam, a mely mindenben önző és okos, csak ebben az egyben ostoba és rövidlátó, elősegitette volna, biztatta, dicsérte söt jutalmazta volna, a kiválasztó, a teremtő szerelmet — oh, milyen félistenek járnának most itt a földön.

TARTALOMJEGYZÉK.

